

Сергій Солодкий
Микола Белесков

**АУДИТ
ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ:**

**УКРАЇНА-
ВЕЛИКА
БРИТАНІЯ**

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

**Сергій Солодкий
Микола Белесков**

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ:

**УКРАЇНА –
ВЕЛИКА
БРИТАНІЯ**

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

Київ
2017

Публікацію підготовлено у рамках проекту Інституту світової політики «Аудит зовнішньої політики України». Цей проект виконується за підтримки «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів України», яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» (МФВ) у партнерстві з Фондом розвитку аналітичних центрів (ТТФ) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Зміст дослідження є винятково відповідальністю Інституту світової політики та не обов'язково відображає погляди уряду Швеції, Міжнародного фонду «Відродження», Фонду розвитку аналітичних центрів. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Фото:

Адміністрації Президента

Автори дослідження:

Сергій Солодкий, Микола Белесков

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Інтереси Великої Британії щодо України та України щодо Великої Британії: точки перетину	8
2.1. Політичний вимір взаємодії	8
2.2. Допомога українським реформам	18
2.3. Військова допомога Україні із боку Великої Британії	22
2.4. Українсько-британська торгівля і взаємодія в економічній сфері	27
3. Хто є хто: групи інтересів та впливу	39
4. Наявні і потенційні ризики, конфлікти	50
5. Рекомендації	54
6. Подяка	56

1. ВСТУП

Взаємодія України і Великої Британії має десятки, а може, і сотні прикладів інтенсивної співпраці, але ще більше можна знайти прикладів, які свідчать про прогалини і недопрацювання. Хоча з обох боків спостерігається прагнення до поживлення відносин, однак постійно на заваді стають різного роду перешкоди. На сьогодні Київ вважає недостатнім рівень підтримки з боку Лондона, у Британії, між тим, ув'язують свою політику щодо України з успішними реформами: якби країна нарешті показала досягнення на антикорупційному полі, то і британці могли б виявитися більш мотивованими допомагати надалі. Якщо, звісно, не стануть на заваді внутрішні чинники – як-то Брекзит, дострокові вибори, можливий новий референдум у Шотландії про вихід зі Сполученого Королівства чи навіть відновлення неспокою у Північній Ірландії.

Відносини України і Великої Британії протягом 25 років свого існування (були встановлені 10 січня 1992 року) переживали декілька періодів активізації із подальшим зменшенням як рівня, так і активності взаємодії. Можна говорити про декілька періодів особливих активних контактів:

- 1992-1996 – початковий етап, налагодження відносин між двома країнами;
- 2008-2009 – активізація взаємодії на фоні спроб України отримати ПДЧ НАТО;
- із 2014 року і по сьогоднішній момент – активізація взаємодії на фоні агресії Росії проти України і проведення внутрішньодержавних перетворень.

При цьому визначальним чинником ставлення офіційного Лондона до України була і залишається оцінка якості внутрішньополітичних процесів. Водночас Київ демонстрував стійку зацікавленість розвитку відносин із Великою Британією швидше на формальному рівні (особливо до війни України і Росії). Кидається в очі дисбаланс візитів: кількість офіційних поїздок українських представників влади до Лондона значно більша, аніж число приїздів високопоставлених британських політиків до Києва. За роки незалежності в Україну відбувся аж один (!) повноцінний візит британського прем'єр-міністра (Джон Мейджор у 1996 році). При цьому сторони

іще в 2008 році у спільній заяві задекларували стратегічний характер взаємодії. Однак і дотепер така ситуація залишається більше амбіцією і перспективою, ніж реальним станом справ. Чимало британських представників, які займаються українським напрямком, дивуються, що відносини між двома країнами мають стратегічний характер.

Офіційний Лондон у своїй політиці щодо Києва протягом середини 2000-х років керувався баченням, що в інтересах Великої Британії було б перетворення України на повноправного члена НАТО¹. Пізніше у 2009-2013 роках акценти були зміщені на підтримку розробки і підписання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС (після того, як Україна оголосила про свою «позаблокованість»)². Такий крок розглядався як основа для майбутнього повноправного членства України в ЄС через проведення відповідних перетворень на основі Угоди про асоціацію^{3,4}. Агресія Росії проти України лише посилила в офіційного Лондона переконання, що тільки успішні внутрішньодержавні реформи будуть гарантією неповторення подібного у майбутньому; ці зміни, вірять у Британії, дадуть можливість створити нову основу для двосторонніх відносин.

За роки незалежності в Україну відбувся аж один (!) повноцінний візит британського прем'єр-міністра (Джон Мейджор у 1996 році)

На сьогодні офіційний Лондон визначає свої інтереси стосовно України таким чином:

- вирішення українсько-російського конфлікту відповідно до норм міжнародного права;

¹ *President Yushchenko and Prime Minister Brown sign a Joint Statement* – <https://www.unian.info/world/116293-president-yushchenko-and-prime-minister-brown-sign-a-joint-statement.html>

² *Foreign Secretary met Ukrainian Foreign Minister* – <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-met-ukrainian-foreign-minister>

³ *British Ambassador delivers Yalta Memorial Speech* – <https://www.gov.uk/government/speeches/british-ambassador-delivers-yalta-memorial-speech>

⁴ *British Ambassador's interview to Ukrainian Week* – <https://www.gov.uk/government/world-location-news/british-ambassadors-interview-to-ukrainian-week>

- забезпечення ефективності внутрішньодержавних реформ шляхом надання відповідної фінансової і технічної допомоги;
- перетворення України на надійного партнера на міжнародній арені;
- максимальне збільшення двосторонньої торгівлі у перспективі⁵.

При цьому уряд Великої Британії продовжує декларувати і проводити політику активного залучення до українсько-російського конфлікту, надавати відповідну допомогу для проведення внутрішньодержавних перетворень, не зважаючи на рішення вийти із ЄС на основі референдуму 23 червня 2016 року. Підтвердженням цьому стали контакти на найвищому рівні, які офіційному Києву вдалося налагодити із урядом Терези Мей: візити до України державного секретаря у закордонних справах і справах співдружності Великої Британії (вересень 2016, березень 2017), візит державного секретаря із питань оборони Великої Британії до України (січень 2017) і робочий візит президента України до Великої Британії (квітень 2017).

Британія виходить із ЄС, але не забуває про Україну

Такі кроки нового британського керівництва чітко вписуються у формулу «Британія виходить із ЄС, але не залишає Європу» – її можна навіть перефразувати «Британія виходить із ЄС, але не забуває про Україну»⁶. Не в останню чергу така увага до українців пояснюється тим, що в Великій Британії панує переконання, що від успішності змін в Україні значною мірою залежить не лише доля країни як такої, але і майбутній вектор розвитку регіону загалом⁷.

Українські інтереси стосовно Великої Британії на нинішньому етапі представлені таким чином:

- максимальне залучення Великої Британії для посилення обороноздатності і збільшення тиску на Росію для реалізації Мінських угод відповідно до українського бачення і для деокупації Криму;
- отримання різнопланової допомоги для проведення внутрішньодержавних реформ;
- продовження офіційним Лондоном активної політики на міжнародній арені, не зважаючи на процес виходу із ЄС – тим самим Велика Британія і далі залишатиметься одним із головних міжнародних партнерів України;
- залучення британських інвестицій.

Тому на сьогоднішній день можна говорити про те, що інтереси України і Великої Британії доповнюють один одного. Це в свою чергу відкриває можливості для офіційного Києва максимально задовольнити власні інтереси у процесі взаємодії із британськими партнерами. Хоча в обох країнах вистачає скептиків, які виключають кардинальні позитивні зміни в відносинах України і Британії – щонайменше доти, доки Лондон не завершить процес «розлучення» із ЄС (для цього Україні доведеться запастися терпінням щонайменше на ближчі два роки).

⁵ *Foreign Secretary statement: 2015 Yalta European Strategy Summit in Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/world-location-news/foreign-secretary-statement-2015-yalta-european-strategy-summit-in-ukraine>

⁶ *We have voted to leave the EU, but not Europe: article by Theresa May* – <https://www.gov.uk/government/speeches/we-have-voted-to-leave-the-eu-but-not-europe-article-by-theresa-may>

⁷ *Change of Her Majesty's Ambassador to Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/news/change-of-her-majestys-ambassador-to-ukraine--2>

2. ІНТЕРЕСИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО УКРАЇНИ ТА УКРАЇНИ ЩОДО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

2.1. ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ВЗАЄМОДІЇ

Велика Британія сприймала Угоду про асоціацію як перший крок до майбутнього повноправного членства України у ЄС

Велика Британія завжди послідовно підтримувала євроатлантичну і європейську інтеграцію України. У Лондоні з прихильністю дивилися навіть на надання Києву перспективи членства в Євросоюзі, що і раніше виглядало неймовірним, а за нинішніх обставин тим більше. Роль Британії була особливо відчутною на європейському напрямку перед Вільнюським самітом 2013 року, який мав ознаменуватися підписанням Угоди про асоціацію. Після російської агресії британці доводили свою партнерську відповідальність перед Україною через активні зусилля з санкційної політики щодо Росії, надання допомоги в оборонній сфері, підтримку реформаторських зусиль.

Протягом 2009-2013 років Велика Британія в своїх взаєминах із Україною головну ставку зробила на сприяння підписанню Угоди про асоціацію (і особливо на створення зони вільної торгівлі між Україною і ЄС) як головного механізму трансформації України відповідно до британських національних інтересів. Ідея британської сторони була в тому, що Угода про асоціацію із ЄС дозволить повторити сценарій, апробований на країнах Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) у 1990-х – цей підхід передбачав би сприяння демократизації України і перетворення країни на більш економічно успішну через доступ до європейського ринку⁸. Велика Британія сприймала Угоду про асоціацію як перший крок до майбутнього повноправного членства України у ЄС⁹. Така позиція якісно вирізняла британську сторону, оскільки із подібним трактуванням Угоди про асоціацію між Україною і ЄС погоджувалися хіба що країни

⁸ *British Ambassador's interview to Ukrainian Week* – <https://www.gov.uk/government/world-location-news/british-ambassadors-interview-to-ukrainian-week>

⁹ *Ukraine and the EU: stronger together* – <https://www.gov.uk/government/world-location-news/ukraine-and-the-eu-stronger-together>

колишнього соцтабору, в той час як Брюссель постійно наголошував на тому, що ця угода не повинна створювати ілюзій в Україні.

При цьому свою основну функцію у такому процесі британська сторона бачила в активній інформаційній кампанії, яка мала пояснити українцям переваги угоди у різних сферах. Тим самим це мало як протидіяти інформаційним впливам із боку Росії (кампанії, яку впроваджував наблизений до Владіміра Путіна Віктор Медведчук), так і сприяти формуванню суспільного консенсусу щодо спрямованості зовнішньої політики України. У жовтні 2012 – січні 2013 року було проведено дослідження, замовлене і профінансоване британською стороною – «Scoping Study on raising awareness about the EU in Ukraine»¹⁰. На його основі було визначено стан інформування населення про Угоду про асоціацію із ЄС, а також проблеми і шляхи їх вирішення. Наслідком цього дослідження стало започаткування разом із іншими країнами ЄС інформаційної кампанії «Stronger Together»^{11,12}. У цьому сенсі може видаватися справді дивовижним, майже неймовірним, що Велика Британія зробила чимало для зближення України і ЄС, але сама при цьому вирішила віддалитися від єврооб'єднання.

Велика Британія зробила чимало для зближення України і ЄС, але сама при цьому вирішила віддалитися від єврооб'єднання

Велика Британія проявила особливу активність у найкритичніший період 18-21 лютого 2014 року задля досягнення угоди між сторонами протистояння в Києві. Британський уряд на чолі з Девідом Кемероном виходив із позиції, що саме на офіційній владі лежить основна відповідальність щодо повернення ситуації у мирне русло¹³. Із іншого боку, саме Велика Британія була одним із ініціаторів

¹⁰ *Scoping study on raising awareness about the EU* – <https://www.gov.uk/government/publications/scoping-study-on-raising-awareness-about-the-eu>

¹¹ *FCO Bilateral Programme: Tender Announcement, British Embassy Kyiv* – <https://www.gov.uk/government/publications/fco-bilateral-programme-tender-announcement-british-embassy-kyiv>

¹² *EU accreditation & Ukrainian products: expert talk for media* – <https://www.gov.uk/government/world-location-news/eu-accreditation-ukrainian-products-expert-talk-for-media>

¹³ *PM statement on Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/news/pm-statement-on-ukraine>

ідеї запровадження санкцій на рівні ЄС у вигляді замороження активів і відмови у видачі віз представникам тодішньої української влади¹⁴. Окрім того, офіційний Лондон активно координував свою позицію із Німеччиною і Польщею, що виступали посередниками у діалозі між владою і протестувальниками¹⁵.

Британія займала роль кулуарно-го гравця напередодні підписання Угоди про асоціацію, під час подій Революції гідності, в процесі українсько-російської війни: її зусилля були вкрай важливими, часом вирішальними, проте Лондон не завжди прагнув це демонструвати, виходити на перший план

Ці недавні приклади показують бажання офіційного Лондона грати одну із провідних ролей у питаннях вибору Україною вектору зовнішньополітичної орієнтації у 2012-2013 роках. Британія при цьому займала роль так би мовити кулуарного гравця – її зусилля були вкрай важливими, часом вирішальними, проте Лондон не завжди прагнув це демонструвати, виходити на перший план. Далеко не всі українці знають про роль Британії в інформаційній кампанії на підтримку ЄС в Україні, так само далеко не всі відстежували кроки Лондона у питанні європейських санкцій щодо Росії.

Із початком російської агресії проти України головним завданням національної зовнішньої політики стало отримання максимально можливої політичної підтримки із боку міжнародних партнерів. Особливе значення мала допомога від підписантів Будапештського меморандуму – не в останню чергу Великої Британії. Верховна Рада України 2 березня 2014 року у своєму зверненні до парламентів держав-гарантів (хоча самі ці країни себе такими гарантантами і не вважають) безпеки України закликала направити місії спостерігачів до України, а також організувати групу для ведення переговорів із Росією¹⁶. Результатом цього звернення стало прове-

дення 5 березня 2014 року консультацій у Парижі за участю очільників зовнішньополітичних відомств України, Великої Британії і США. При цьому британська сторона закликала і Росію відвідати ці консультації, аби вони стали справжнім майданчиком для вирішення протиріч. Однак Кремль проігнорував запрошення. Західні учасники консультацій досить часто апелюють до цієї зустрічі, зазначаючи, що таким чином зробили все можливе в рамках будапештських домовленостей. Хоча в Україні чимало спостерігачів досі звертають увагу на невикористаний потенціал Будапештського меморандуму, на необхідність активнішого включення в переговорний процес Британії.

Із іншого боку, британська сторона перебувала у постійному контакті із російською стороною, міжнародними партнерами і Україною, уважно стежачи за розвитком ситуації в Криму¹⁷. Так, 28 лютого 2014 року прем'єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон у телефонній розмові із президентом Росії чітко наголосив на тому, що всі сторони мають поважати суверенітет і територіальну цілісність України¹⁸. Уже 2 березня 2014 року британський уряд обрав курс на політично-дипломатичну ізоляцію Росії – офіційний Лондон відмовився брати участь у підготовці до саміту G8 в Сочі¹⁹. Також Велика Британія у взаємодії із США почали про-сувати ідею щодо необхідності запровадження санкцій щодо Росії²⁰. Наслідком такої взаємодії стала спільна заява країн G7 щодо подій в Україні, якою фактично позбавила Росію місця у цьому неформальному міжнародному об'єднанні²¹. Така заява супро-

В Україні чимало спостерігачів досі звертають увагу на невикористаний потенціал Будапештського меморандуму, на необхідність активнішого включення в переговорний процес Британії

¹⁴ *Foreign Secretary says EU will impose sanctions on Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-says-eu-will-impose-sanctions-on-ukraine>

¹⁵ *PM's phone call with Chancellor Merkel to discuss Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/news/pms-phone-call-with-chancellor-merkel-to-discuss-ukraine>

¹⁶ *Звернення Верховної Ради України до парламентів держав – гарантів безпеки України та міжнародних організацій* – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/845-18>

¹⁷ *Foreign Secretary calls for de-escalation of tensions in Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-calls-for-de-escalation-of-tensions-in-ukraine>

¹⁸ *PM call with President Putin: February 2014* – <https://www.gov.uk/government/news/pm-call-with-president-putin-february-2014>

¹⁹ *Statement on Ukraine: 2 March 2014* – <https://www.gov.uk/government/news/statement-on-ukraine-2-march-2014>

²⁰ *PM phone call with President Obama: 2 March 2014* – <https://www.gov.uk/government/news/pm-phone-call-with-president-obama-2-march-2014>

²¹ *Joint statement on Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-on-ukraine>

визнає легітимність постреволюційного уряду і готова активно протидіяти порушенню Росією норм міжнародного права.

Із березня 2014 року почав формуватися імідж Британії як країни, яка входить до неформального малочисельного табору в рамках ЄС, що виступав за найжорсткішу позицію щодо Москви

готувати санкції²³. Можливість запровадження санкцій розглядалася британською стороною як засіб змусити Росію почати прямий діалог із новим урядом в Україні для вирішення усіх протиріч мирним шляхом відповідно до приписів міжнародного права. Відтоді почав формуватися імідж Британії як країни, яка входить до неформального малочисельного табору в рамках ЄС, що виступав за найжорсткішу позицію щодо Москви.

14 березня 2014 року Лондон за активної підтримки британського уряду перетворився на майданчик для переговорів між керівниками зовнішньополітичних відомств США і РФ щодо виходу із ситуації, яка склалася на фоні окупації Росією Криму²⁴. По суті це була остання можливість для Заходу і Кремля знайти механізм виходу з кризи напередодні псевдореферендуму 16 березня 2014 року в Криму. Уже 17 березня 2014 року державний секретар у закордонних справах і справах співдружності заявив про те, що Євросоюзу час переходити до запровадження санкцій щодо Росії через бло-

Так само Велика Британія на засіданні міністрів закордонних справ країн-членів ЄС поставила на порядок денний необхідність запровадження санкцій щодо Росії у відповідь на агресію проти України²². 6 березня 2014 року глави держав і урядів ЄС вирішили припинити переговори із Росією щодо візової лібералізації і нової всеосяжної угоди, а також дали вказівку

²² FCO Minister comments on Ukraine at EU Foreign Ministers meeting – <https://www.gov.uk/government/news/fco-minister-comments-on-ukraine-at-eu-foreign-ministers-meeting>

²³ EU meeting on Ukraine: David Cameron's speech – <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-meeting-on-ukraine-david-camersons-speech>

²⁴ UK, US and Russia in talks on Ukraine – <https://www.gov.uk/government/news/uk-us-and-russia-in-talks-on-ukraine>

кування активів і відмову у видачі віз окремим особам²⁵. Цей крок стосовно 21 особи і був схвалений ЄС того ж дня. При цьому британський уряд вважав, що ЄС не повинен зупинятися на таких кроках, а має розробити обмежувальні заходи, які стосуватимуться більшого кола політичних і економічних питань²⁶. Такою політикою уряд Великої Британії прагнув попередити подальшу ескалацію із боку Росії.

Велика Британія не була безпосередньо залучена до переговорів у Женеві 17 квітня 2014 року, результатом чого стала домовленість про роззброєння бойовиків і звільнення адміністративних будівель²⁷. Хоча ЄС представляла на переговорах британський політик, баронеса Кетрін Ештон. До слова, це була перша і остання спроба Євросоюзу брати безпосередню участь у врегулюванні конфлікту між Україною і Росією, з приходом на посаду верховного представника ЄС із питань закордонних справ італійки Федеріки Моггеріні посередницькі функції перейшли на рівень країн-членів – до Німеччини і Франції (так званий Нормандський формат). Про включення британського представника в переговори не йдеться, хоча його присутність була б логічнішою, зважаючи на будапештські зобов'язання. Таке небажання офіційного Лондона спирається на аргумент, що сам формат існує за згоди Великої Британії, а тому також відображає і позицію британців²⁸. Сам же переговорний формат із Росією, вважають у Лондоні, має бути нечисельним для забезпечення більшої ефективності. При цьому не можна стверджувати, що Лондон стоїть

Про включення британського представника в переговори в Нормандському форматі не йдеться, хоча його присутність була б логічнішою, зважаючи на будапештські зобов'язання

²⁵ EU Foreign Affairs Council meeting on Ukraine – <https://www.gov.uk/government/news/eu-foreign-affairs-council-meeting-on-ukraine>

²⁶ Press briefing: morning 20 March 2014 – <https://www.gov.uk/government/news/press-briefing-morning-20-march-2014>

²⁷ Повний текст заяви за підсумками переговорів у Женеві з українського питання – https://dt.ua/POLITICS/povniy-tekst-zayavi-za-pidsumkami-peregovoriv-u-zhenevi-z-ukrayinskogo-pitannya-141885_.html

²⁸ The Foreign Secretary's statement to House of Commons on the situation in Ukraine – <https://www.gov.uk/government/speeches/the-foreign-secretarys-statement-to-house-of-commons-on-the-situation-in-ukraine>

осторонь від теми врегулювання: наполягання на жорстких санкціях щодо Росії – яскравий приклад.

Як наслідок в основі українсько-британської взаємодії протягом цього періоду було пряме і опосередковане залучення офіційного Лондона до спроб стабілізації ситуації на сході України. Окрім того, уряд Великої Британії у відносинах із Україною своїм головним завданням поставив створення умов для проведення виборів президента України 25 травня 2014 року відповідно до стандартів ОБСЄ. Для цього британська сторона відправила 100 спостерігачів (10%) для участі у виборах, а також виділила для моніторингу виборів 429 тисяч фунтів стерлінгів²⁹. Обрання нового президента мало сприяти консолідації України у питанні проведення реформ і вирішення конфлікту – а головне, спростувати навіязуваний Росією міф про нелегітимність влади в Україні, про неможливість з цією владою вести переговори, про Україну як про failed state^{30,31}.

В умовах, коли основним форматом переговорів щодо вирішення конфлікту на сході України став Нормандський квартет на рівні глав держав і зовнішньополітичних відомств України, ФРН, Франції і Росії, взаємодія України і Великої Британії в політичній сфері зводилася до низки наступних вимірів:

- тісна координація зусиль Лондона і Києва на міжнародній арені для протидії російській агресії;
- активні зусилля Великої Британії щодо формування консенсусу всередині ЄС для запровадження подальших санкцій і збереження їх до повного виконання Росією Мінських угод;
- активний моніторинг Лондоном ситуації навколо російсько-українського конфлікту.

²⁹ Foreign Secretary updates Parliament on Ukraine and Russia – <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretary-updates-parliament-on-ukraine-and-russia>

³⁰ PM phone call with Petro Poroshenko – <https://www.gov.uk/government/news/pm-phone-call-with-petro-poroshenko>

³¹ Володимир Хандогій представив у британському парламенті мирний план з врегулювання ситуації на сході України – <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/24537-volodymyr-khandogiy-presented-in-the-british-parliament-a-plan-of-peaceful-settlement-in-the-east-of-ukraine>

Офіційний Лондон проводив політику активної координації своїх зусиль із європейськими і американськими союзниками. У той час як головним завданням для себе британці вважали підтримання внутрішньоєвропейської і трансатлантичної єдності щодо санкцій, продовжувалася тісна координація зусиль між Україною і Великою Британією на найвищому рівні, чому гарним доказом були зустрічі і регулярні телефонні бесіди між Петром Порошенком і Девідом Кемероном. Український президент у неформальних бесідах часто згадує про підтримку західних партнерів – Кемерона він по-дружньому називав «Девід»; більш дружніх контактів з-поміж західних лідерів українському президенту вдалося досягнути хіба що з німецьким канцлером, про яку президент так само в неpubлічних форматах згадує в довірливій формі – «Ангела». Із Терезою Мей, сфокусованою більше на внутрішньому порядку денному Великої Британії, такого рівня довірливості українській верхівці досягнути поки що не вдалося. Хоча в Україні з особливою гордістю наголошують, що британська прем'єрка зустрілася в Лондоні з Петром Порошенком у найгарячішу пору – їй доводилося оголошувати рішення про позачергові парламентські вибори. У Києві сприйняли як важливий, політичний сигнал таку зустріч, зважаючи, що візит президента міг виявитися на межі зриву. В Україні тим часом із нетерпінням чекають, коли глава британського уряду здійснить візит до Києва, порушивши фактично двадцятирічну паузу.

На сьогодні позиція Великої Британії щодо врегулювання російсько-українського конфлікту на сході України зводиться до низки позицій. Перш за все, для переходу до політичної частини врегулювання необхідним є забезпечення умов у сфері безпеки в ОРДЛО. Окрім того, Велика Британія підтримує позицію, що скасування санкцій щодо Росії можливе лише у випадку повного виконання Мінських угод³².

³² PM statement on European Council: 6 February 2017 – <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-statement-on-european-council-6-february-2017>

Український президент у неформальних бесідах часто згадує про підтримку західних партнерів – Кемерона він по-дружньому називав «Девід»

В Україні із нетерпінням чекають, коли глава британського уряду здійснить візит до Києва, порушивши фактично двадцятирічну паузу

Іншим доказом збереження інтересу до України у питаннях українсько-російської війни, не зважаючи на Брекзит, можуть бути регулярні заяви, візити до України державного секретаря у закордонних справах і справах співдружності. Так, 23 грудня 2016 року Боріс Джонсон вітав досягнення угоди про припинення вогню на лінії розмежування, що, на його думку, могло б стати основою для остаточного врегулювання конфлікту у 2017 році³³. Із іншого боку, на фоні загострення боїв за Авдіївку наприкінці січня 2017 року він нагадав Росії про те, що санкції будуть скасовані лише у разі повного виконання Мінських угод, які передбачають не лише припинення вогню, але і повернення контролю Україні над лінією державного кордону³⁴. До певної міри може скластися враження, що саме Боріс Джонсон став головним відповідальним в Британії за «українське досє», зважаючи на заклопотаність прем'єр-міністра Брекзитом або ж браком інтересу в неї до зовнішньої політики в цілому. У самій Україні (як в урядових, так і позаурядових колах) вважають досить несправедливим низький рівень залученості глави британського уряду в питанні вирішення конфлікту між Україною і Росією. Подейкують, що в офісі британської прем'єрки візит президента Петра Порошенка переносився до десяти разів. При цьому в Україні позитивно оцінили порушення українського питання пані Мей на зустрічі з Дональдом Трампом.

В Україні (як в урядових, так і позаурядових колах) вважають досить несправедливим низький рівень залученості глави британського уряду в вирішенні конфлікту між Україною і Росією

На 2017 рік 45 громадян Великої Британії беруть участь у роботі СММ ОБСЄ, що є другим найчисельнішим національним контингентом

Велика Британія розглядає СММ ОБСЄ одним із головних інструментів для гарантування дотримання Мінських угод. 18 листопада 2014 року Лондон оголосив рішення передати 10 броньованих машин із відповідним обладнанням зв'язку для СММ ОБСЄ, а також

³³ Foreign Secretary statement on the ceasefire in eastern Ukraine – <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-statement-on-the-ceasefire-in-eastern-ukraine>

³⁴ Foreign Secretary statement following increased fighting in eastern Ukraine – <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-statement-following-increased-fighting-in-eastern-ukraine>

готовність збільшити кількість британських учасників місії³⁵. Передачу обцяного обладнання було здійснено 13 січня 2015 року³⁶. На 2017 рік 45 громадян Великої Британії беруть участь у роботі СММ ОБСЄ, що є другим найчисельнішим національним контингентом.

Отже, українсько-британські відносини в умовах російської агресії пережили значну інтенсифікацію. Британська сторона, не будучи членом Нормандського формату, проте, була одним із головних ідеологів необхідності запровадження і підтримання режиму санкцій щодо Росії. Лондон також активно працював над формуванням консенсусу щодо цього питання всередині ЄС, а також у рамках взаємодії між США і європейськими країнами. Україні і Великій Британії вдалося компенсувати фізичну відсутність британських представників на переговорному майданчику постійними контактами і координацією на найвищому рівні. Хоча, заради справедливості варто визнати, що в Києві не задоволені такою ситуацією, вважаючи, що Лондон міг би і зобов'язаний бути активнішим, зважаючи на взяті зобов'язання у Будапешті в 1994 році. Окрім того, Лондон міг би зробити набагато більше у питанні блокування російських активів, зважаючи на масштабну присутність російського капіталу в Британії. У Великій Британії ніколи не заперечували своєї щонайменше моральної відповідальності за підтримку України, однак не завжди вважають очікування і претензії Києва обґрунтованими. Від британських спостерігачів часто можна почути в цьому контексті не лише те, що Лондон зробив і робить все, що міг, але і посилення на важкий політичний момент для самої Великої Британії за останні кілька років. Нижче наведена таблиця демонструє деякі найголовніші події, які могли впливати на фокус британського істеблішменту

У Великій Британії ніколи не заперечували своєї щонайменше моральної відповідальності за підтримку України, однак не завжди вважають очікування і претензії Києва обґрунтованими

³⁵ UK to send ten armoured vehicles to OSCE Ukraine mission – <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-send-ten-armoured-vehicles-to-osce-ukraine-mission>

³⁶ Британія передала бронемашини для місії спостерігачів на сході України та закликала Росію до де-ескалації сумації – <http://uk.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/31447-uk-delivered-armoured-vehicles-to-the-osce-monitors-in-the-east-of-ukraine-and-urged-russia-for-de-escalation>

в останні три роки – очевидно, що в певні періоди конфлікт України і Росії був приречений виходити за межі пріоритетів Лондона.

Головні події Великої Британії в 2014–2017 роках

- **14 липня 2014 року** призначено нового державного секретаря у закордонних справах і справах співдружності Великої Британії Філіпа Хаммонда (Вільям Хейг пішов у відставку)
- **18 вересня 2014 року** референдум щодо незалежності Шотландії
- **7 травня 2015 року** загальні парламентські вибори у Великій Британії
- **23 червня 2016 року** референдум щодо виходу Великої Британії із ЄС
- **13 липня 2016 року** прем'єр-міністром Великої Британії стає Тереза Мей
- **8 червня 2017 року** загальні парламентські вибори у Великій Британії

2.2. ДОПОМОГА УКРАЇНСЬКИМ РЕФОРМАМ

Іншим виміром двосторонніх відносин між Великою Британією і Україною є активне надання британською стороною різнопланової допомоги для реформування. При цьому після Революції Гідності і в умовах українсько-російської війни ця допомога лише інтенсифікувалася. Британські політики поділяли думку, що лише через ефективні внутрішні реформи Україна може вирішити проблему структурної слабкості, яка значною мірою і уможливила російську агресію. І в цьому процесі офіційний Лондон готовий грати активну роль. У 2015 році державний секретар у закордонних справах і справах співдружності Філіп Хаммонд заявив про те, що Велика Британія надалі підтримуватиме Україну у питаннях відновлення територіальної цілісності і суверенітету, а також реалізації

реформ³⁷. Таким чином офіційний Лондон визначав ці питання двостороннього порядку денного однаково важливими. При цьому вважаючи, що результативність проведення реформ визначить наскільки успішно Україна буде протидіяти російській агресії.

8 грудня 2014 року Велика Британія запустила в Україні проект «UK-UA: Reform Assistance program in Ukraine» задля підтримки реформ³⁸. Пріоритетами у рамках цієї програми були наступні сфери:

- ефективне державне управління, підзвітність влади і прозорість (із особливим наголосом на протидію і попередження корупції);
- реалізація економічних реформ (із особливим наголосом на покращення бізнес-клімату).

У рамках реалізації цього проекту британська сторона була готова підтримати 4-5 проектів вартістю в 100-220 тисяч фунтів.

У травні 2015 року на саміті Східного партнерства у Ризі Девід Кермерон заявив про виділення 3,5 млн. фунтів по Good Governance Fund для підтримки належного врядування і економічних реформ. Із цих грошей Україна мала отримати 2 млн. фунтів. Ці кошти мали, в тому числі, бути спрямовані на створення антикорупційних органів (1 млн. фунтів), для гарантування роботи незалежних ЗМІ і журналістики (200 тисяч фунтів)³⁹.

У своєму виступі на саміті Східного партнерства у Ризі прем'єр-Міністр Великої Британії визначив пріоритети

Сильні і успішні економіки лежать в основі інтересів Великої Британії щодо країн Східного партнерства

³⁷ Foreign Secretary statement: 2015 Yalta European Strategy Summit in Ukraine – <https://www.gov.uk/government/world-location-news/foreign-secretary-statement-2015-ylta-european-strategy-summit-in-ukraine>

³⁸ UK-UA Reform Assistance Programme – Questions and Answers – <https://www.gov.uk/government/publications/conflict-pool-in-ukraine-communications-questions-and-answers>

³⁹ Prime Minister announces support for Eastern European reforms – <https://www.gov.uk/government/news/prime-minister-announces-support-for-eastern-european-reforms>

взаємодії, в тому числі і щодо України. До ключових напрямків роботи було віднесено забезпечення економічного зростання і створення робочих місць через інтеграцію із ЄС, протидія корупції і посилення верховенства права, прозорість і підзвітність уряду⁴⁰. Сильні і успішні економіки лежать в основі інтересів Великої Британії щодо країн Східного партнерства.

У Британії переконані, що успішні реформи зупинять російську агресію

Однак разом із підтримкою щодо проведення реформ почали рости очікування британської сторони щодо отримання практичних результатів. Так, у Лондоні чітко заявляють про необхідність переходу від створення антикорупційних інституцій до практичних результатів їх діяльності.

На сьогодні Велика Британія надає допомогу Україні у рамках чотирьох фондів, при цьому значна частина програм трьох із чотирьох фондів стосується сприяння внутрішньодержавним перетворенням⁴¹.

У плані оцінки успішності реформ в Україні, зважаючи на значні масштаби власного прямого і опосередкованого залучення, Вели-

У своїх оцінках успішності реформ в Україні, зважаючи на значні масштаби власного прямого і опосередкованого залучення, Велика Британія демонструє дещо амбівалентний підхід

ка Британія демонструє дещо амбівалентний підхід. Із одного боку, під час візиту до України у березні 2017 року державний секретар у закордонних справах і в справах співдружності Боріс Джонсон виступив із ідеєю проведення у липні Міжнародної конференції із реформ. При цьому на його думку така конференція мала показати, який значний прогрес здійснила Україна у реформуванні⁴². Захід

задумувався для демонстрації успіхів України після Революції Гідності – для того, щоб показати перетворення країни на якісно іншу державу, в якій, зокрема, можна вести бізнес.

Із іншого боку, в урядовому документі «Overseas Business Risk – Ukraine» (вересень 2016 року) чітко відзначалося, що незважаючи на те, що за останні два уряди було зроблено більше кроків щодо реформ, ніж за всю історію незалежної України, швидкість перетворень усе одно повільна!⁴³ Тому Україна має чітко розуміти, що очікування британської сторони щодо практичних результатів реформ будуть лише зростати або ж не варто виключати скорочення допомоги.

Окремим виміром британської допомоги Україні протягом цього періоду стало рішення 6 березня 2014 року надіслати групу експертів, яка б займалася поверненням викрадених і вивезених за кордон фінансових активів⁴⁴.

Утім, ситуація особливо в цьому плані не просунулася – у Лондоні звертають увагу на брак зусиль зі сторони правоохоронних органів України⁴⁵.

Очікування британської сторони щодо практичних результатів реформ будуть лише зростати

Ще однією формою допомоги із боку Лондона може стати максимальне спрощення процедури оформлення британських віз. За нинішніх умов, коли британці проголосували за вихід із ЄС, зокрема, і для того, щоб краще контролювати свої кордони, важко говорити про скасування візового режиму між двома країнами. Однак ті проблеми, перед якими постають українці (сплата значної суми для отримання візи, рекордна додаткова плата за прискорення її оформлення) уже давно викликають негативні емоції в Україні. Така ситуація значною мірою бє загалом по позитивному іміджу і м'якій силі Великої Британії в Україні. Як один із варіантів можна

⁴⁰ Eastern Partnership Summit in Riga: PM press conference – <https://www.gov.uk/government/speeches/eastern-partnership-summit-in-riga-pm-press-conference>

⁴¹ UK programme assistance to Ukraine 2016-2017 – <https://www.gov.uk/government/world-location-news/uk-programme-assistance-to-ukraine-2016-2017>

⁴² British Foreign Secretary and Polish Foreign Minister Waszczykowski on joint trip to Ukraine – <https://www.gov.uk/government/news/british-foreign-secretary-and-polish-foreign-minister-waszczykowski-on-joint-trip-to-ukraine>

⁴³ Overseas Business Risk – Ukraine – <https://www.gov.uk/government/publications/overseas-business-risk-ukraine/overseas-business-risk-ukraine--2>

⁴⁴ UK helps Ukraine recover misappropriated assets – <https://www.gov.uk/government/news/uk-helps-ukraine-recover-misappropriated-assets>

⁴⁵ The money machine: how a high-profile corruption investigation fell apart – <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/12/the-money-machine-how-a-high-profile-corruption-investigation-fell-apart>

розглянути поширення на Україну правила, яке було запроваджене у січні 2016 року щодо громадян КНР – можливість видачі двоєрічної багаторазової візи за 85 фунтів стерлінгів. Саме стільки на сьогодні для українців коштує віза на 6 місяців⁴⁶. Іншим варіантом для розгляду мала б стати схема Electronic Visa Waiver (EVW), яка існує щодо низки країн Перської затоки⁴⁷. По-перше, вона безкоштовна, а по-друге, вона передбачає лише електронне заповнення форми без необхідності відвідування візового центру. Ці приклади показують, наскільки візова практика Великої Британії розмаїта і гнучка, а тому Україні було б доречно порушувати про це питання більш рішуче, зважаючи на досягнення безвізового режиму з ЄС.

Приклади КНР і низки країн Перської затоки показують, наскільки візова практика Великої Британії розмаїта і гнучка, а тому Україні було б доречно порушувати про це питання більш рішуче, зважаючи на досягнення безвізового режиму з ЄС

2.3. ВІЙСЬКОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ ІЗ БОКУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Російська агресія проти України зробила одним із пріоритетних напрямків двосторонньої взаємодії отримання офіційним Києвом максимально можливої допомоги для посилення обороноздатності. Очікування щодо отримання допомоги із боку Великої Британії були і залишаються особливо великими.

Очікування щодо отримання військової допомоги із боку Великої Британії були і залишаються особливо великими

Взаємодія у військових питаннях між Україною і Великою Британією на нинішньому етапі спирається на попередній досвід взаємин у цій сфері. Протягом вересня 2009 – вересня 2014 року Міністерство оборони Великої Британії надало допомоги на 3,9 млн. фунтів

⁴⁶ *The Home Office launches new two-year Chinese visa pilot* – <https://www.gov.uk/government/news/the-home-office-launches-new-two-year-chinese-visa-pilot>

⁴⁷ *UK electronic visa waiver introduced for Oman, Qatar and UAE* – <https://www.gov.uk/government/news/uk-electronic-visa-waiver-introduced-for-oman-qatar-and-uae>

для підтримки і реформ Збройних сил України⁴⁸. Допомога в тому числі включала розвиток систем командування, контролю і комунікацій (С3), проведення спільних навчань, інституційний розвиток і боротьбу із корупцією. Така історія взаємодії зробила логічним те, що на Уельському саміті НАТО у вересні 2014 року саме Велика Британія була обрана як головна країна у трастовому фонді надання допомоги Україні для розвитку систем С4 (командування, контролю, комунікацій і комп'ютеризації).

Паралельно із наданням допомоги у рамках багатосторонніх механізмів офіційний Лондон здійснював постачання матеріально-технічної допомоги Україні. У жовтні 2014 року уряд Великої Британії вирішив надати Україні перший масштабний пакет допомоги для посилення обороноздатності. Загальна сума пакету допомоги становила 840,3 тисяч фунтів. Йшлося про 1 тисячу бронезилетів і шоломів, 80 комплектів обладнання для швидкої допомоги, 500 комплектів зимового одягу для військових, 500 теплих пончо⁴⁹. Передачу цього пакету допомоги від Великої Британії було здійснено у грудні 2014 року⁵⁰.

Велика Британія надала матеріально-технічної допомоги Україні на суму в 4,9 млн. доларів, або 2,9% від загальної міжнародної допомоги, увійшовши у п'ятірку найбільших міжнародних донорів

На фоні ескалації російсько-українського конфлікту у січні-лютому 2015 року Велика Британія вирішила надати у березні 2015 року другий пакет допомоги Україні⁵¹. Йшлося про 2 тисячі шоломів марки 6, 150 шоломів із приладами нічного бачення, 200 GPS навігаторів, 220 захищених ноутбуків, 1000 аптек першої медичної допомоги. Вартість цього пакету допомоги становила

⁴⁸ *UK Military Assistance to Ukraine* – <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN07135>

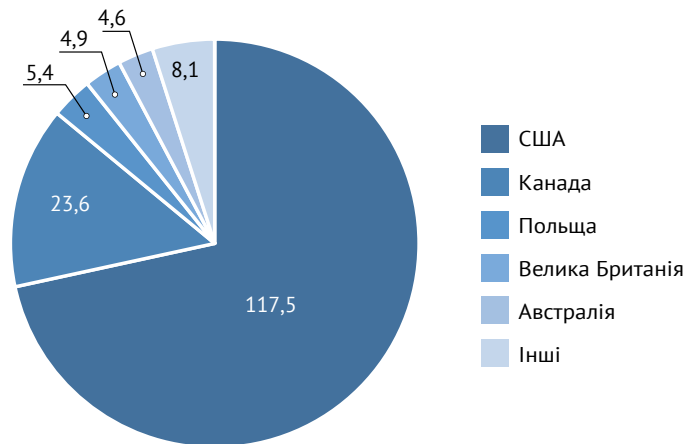
⁴⁹ *Gift of non-lethal equipment to Ukraine* – <https://www.gov.uk/government/speeches/gifting-of-non-lethal-equipment-to-ukraine>

⁵⁰ *Великобританія надіслала гуманітарну допомогу українській армії* – http://zaxid.net/news/showNews.do?velikobritaniya_nadislala_gumanitarnu_dopomogu_ukrayinskiy_armiyi&objectId=1334210

⁵¹ *Defence Secretary announces further UK support to Ukrainian Armed Forces* – <https://www.gov.uk/government/news/defence-secretary-announces-further-uk-support-to-ukrainian-armed-forces>

850 тис. фунтів⁵². Урешті-решт в листопаді 2015 року уряд Великої Британії заявив про надання Україні третього пакету допомоги на 971 тисячу фунтів стерлінгів для закупівлі 170 великих наметів, 170 нагрівних елементів, 600 комплектів теплої одягу⁵³. Загалом же протягом 2014-2016 років Велика Британія надала матеріально-технічної допомоги Україні на суму в 4,9 млн. доларів, або 2,9% від загальної міжнародної допомоги, увійшовши у п'ятірку найбільших міжнародних донорів (дивитися Таблицю 1)⁵⁴.

Таблиця 1. Топ-5 країн, які надали матеріально-технічну допомогу Збройним силам України (млн доларів США)⁵⁵

⁵² Britain sends Ukraine military aid worth £850,000 after Kiev asks for help with basic equipment – <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2982778/Further-non-lethal-help-Ukraine.html#ixzz4d0HsLrp>

⁵³ Ukraine crisis: UK to send tents and winter clothing – <http://www.bbc.com/news/uk-34870246>

⁵⁴ Яким чином і наскільки міжнародна допомога посилює обороноздатність України? – https://drive.google.com/file/d/0B_mp0v6tWhA3NEtaTjNXWVZGNnc/view

⁵⁵ «Війна на Донбасі: які країни Заходу допомагали Україні» <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2016-08-03/voyna-na-donbasse-kakie-strany-zapada-pomogali-ukraine/6566>

Іншим важливим елементом допомоги Великої Британії для посилення обороноздатності стала програма тренувань Збройних сил України. У повідомленні щодо початку ініціативи чітко відзначалося, що вона буде здійснюватися подалі від районів, де безпосередньо відбуваються бойові дії на сході України. Тим самим британський уряд чітко показував, що програма тренувань не означає прямого залучення Лондона у конфлікт України і Росії. Ціль британської допомоги – зменшення жертв серед українських військовослужбовців через розбудову потенціалу шляхом проведення тренувань. Вартість тренувань становила 6 млн. фунтів⁵⁶. Відправка першої частини інструкторів була здійснена наприкінці лютого 2015 року. Усього у першій групі інструкторів відправилось 30 осіб, із яких 25 мали займатися медичним тренуванням. При цьому загальну кількість передбачалося довести до 75 осіб⁵⁷.

На кінець 2016 року британські військові в Україні забезпечували проведення до 30 різних курсів і тренувань на 14 різних об'єктах⁵⁸. При цьому уряд Великої Британії у грудні 2016 року заявив про продовження програми тренувань до кінця 2018 року, на чому повторно наголосив державний секретар із оборони Майкл Феллон під час візиту до України у січні 2017 року. У рамках програми тренувань за участю Великої Британії було підготовлено 5 тисяч бійців, що на 1 тисячу більше, ніж планувалося до цього⁵⁹. Тим самим британська програма дозволила підготувати найбільше бійців Збройних сил України. Однак, із іншого боку, цим самим чітко про-

Британський уряд чітко показував, що програма тренувань не означає прямого залучення Лондона у конфлікт України і Росії

⁵⁶ Britain to step up training of Ukrainian armed forces – <http://uk.reuters.com/article/uk-ukraine-crisis-britain-idUKKBNOP42EQ20150624>

⁵⁷ Britain to send military advisers to Ukraine, announces Cameron – <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/feb/24/britain-to-send-military-advisers-to-ukraine-cameron>

⁵⁸ British Government extends military training for Ukrainian troops 'in face of a more belligerent Russia' – <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/ukraine-russia-uk-training-government-troops-programme-extended-michael-fallon-rebels-war-a7482366.html>

⁵⁹ UK To Expand Support To Ukraine's Armed Forces – <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-expand-support-to-ukraines-armed-forces>

слідковується тенденція зміщення акцентів із передачі матеріально-технічної допомоги до проведення тренувань у рамках політики Великої Британії щодо посилення обороноздатності України.

Велика Британія разом із такими європейськими країнами як Німеччина чи Франція повністю виключила можливість передачі Україні летального оборонного озброєння

При цьому уряд Великої Британії разом із такими європейськими країнами як Німеччина чи Франція повністю виключив можливість передачі Україні летального оборонного озброєння⁶⁰. В основі такого рішення була наступна логіка: зважаючи на масштаби

російського потенціалу, конфлікт на сході України не має воєнного рішення. Порівняно із цим Вашингтон не закривав повністю можливості надання Україні летального оборонного озброєння у тому випадку, якщо дипломатія не спрацює.

Окремим виміром взаємодії України і Великої Британії у військовій сфері є діяльність у Міністерстві оборони України британського цивільного Радника з питань оборони Філа Джонса. Одним із пріоритетних напрямків його роботи є сприяння у реалізації «Антикорупційної програми МОУ на 2015-2017 роки» через створення відповідної системи контролю на основі запровадження і дотримання відповідних стандартів у цій сфері⁶¹. Із цієї метою було створено у

2016 році Експертний антикорупційний консультативно-дорадчий комітет при МОУ, головою якого і було визначено Джонса⁶². У 2016 році, за його оцінкою, основними результатами діяльності МОУ за участі іноземних експертів стало затвердження президентом України Стратегічного оборонного бюлетеня,

Значні масштаби допомоги із боку Великої Британії зробили можливим підписання 17 березня 2016 року Меморандуму щодо співробітництва у військовій сфері

⁶⁰ Andrew Marr Show With Philip Hammond 8th March 2015 – <http://www.bbc.co.uk/programmes/b055tsh1>

⁶¹ «Великобританія завжди стоятиме поруч з Україною в питаннях покращення стандартів державного управління» – <http://www.mil.gov.ua/news/2015/08/21/velikobritaniya--12881/>

⁶² У Києві відбулася зустріч незалежного Експертного антикорупційного консультативно-дорадчого комітету при Міністерстві оборони України – <http://www.mil.gov.ua/news/2016/11/18/u-kyevi-vidbulasya-zustrich-nezalezhnogo-ekspertnogo-antikorpucijnogo-konsultativno-doradchogo-komitetu-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/>

залучення МОУ до державних закупівель через систему ProZorro і створення Консультативної ради із питань оборонної реформи⁶³.

Такі масштаби допомоги із боку Великої Британії зробили можливим підписання 17 березня 2016 року меморандуму щодо співробітництва у військовій сфері⁶⁴. Тим самим військовому співробітництву було надано сталого характеру. Взаємодія у військовій сфері стала настільки важливим елементом двосторонніх відносин, що саме державний секретар із оборони Великої Британії Майкл Феллон сприймається українською стороною як особа, яка могла б у британському уряді планомірно займатися українським досьє.

2.4. УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКА ТОРГІВЛЯ І ВЗАЄМОДІЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

В основі українських інтересів стосовно Великої Британії в економічній сфері лежить бажання максимального залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), а також ліквідація дисбалансу у взаємній торгівлі. Велика Британія продовжує вважати Україну державою зі значними можливостями для ведення бізнесу, саме тому Лондон виявляв великий інтерес і до зони вільної торгівлі між Україною і ЄС, проте британський інвестор побоюється виходити на український ринок. На заваді може стати і вихід Британії з Євросоюзу – в обох країнах поки що навіть на рівні теорії не уявляють, на яких умовах вони співпрацюватимуть в торговельно-економічній сфері через два роки, коли Угода про асоціацію вже не поширюватимуться на британців (якщо, звісно, Лондон

В обох країнах поки що навіть на рівні теорії не уявляють, на яких умовах вони співпрацюватимуть в торговельно-економічній сфері через два роки, коли Угода про асоціацію вже не поширюватимуться на британців

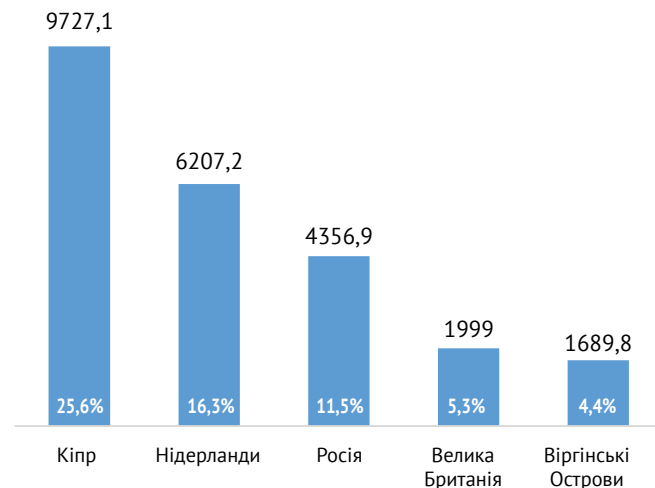
⁶³ Реформа війська: підсумки 2016 року – <http://na.mil.gov.ua/43251-reforma-vijska-pidsumky-2016-roku>

⁶⁴ Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо співробітництва у сфері оборони – http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/826_038

не домовитися з ЄС про збереження дії цього документа на постб-рекзитівському етапі).

Британські ПІІ в економіку України на 1 квітня 2017 року становили 1,999 млрд. доларів або 5,3% від загального обсягу⁶⁵. За цими показниками Велика Британія посідає 4 місце. У 2008 році британські ПІІ становили 2,1 млрд. доларів. Хоча складність підрахунку британських інвестицій в Україну полягає в тому, що часто через цю країну заходять капітали із третіх країн, які, однак, рахують як британські – хоча, до слова, вони можуть бути і українськими. Наприклад, із Віргінських островів, які знаходяться під юрисдикцією Великої Британії, до України надійшло ще 1,69 млрд. доларів, або 4,4% загального обсягу ПІІ. Цю офшорну зону часто використовують українські бізнесмени, а тому такі інвестиції в Україну британськими можна вважати дуже номінально.

Графік 2. Топ-5 іноземних інвесторів в українській економіці (в доларах)

⁶⁵ Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України на 1 квітня 2017 року – http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ivu/ivu_u/arh_ivu2017_u.html

Українсько-британська торгівля товарами становила за 2016 рік 1,026 млрд. доларів (експорт до Великої Британії 317 млн. доларів, а імпорт 709 млн.). При цьому в українському експорті товарів домінують метали і продукція агропромислового комплексу, а в британському – продукція хімічної промисловості, автомобілі і устаткування. Така ситуація створює диспропорцію у торгівлі товарами на користь Великої Британії. При цьому ситуація у торгівлі послугами виглядає набагато краще – на 2016 рік до Великої Британії було експортовано послуг на 462 млн. доларів, а імпортовано на 563. Усього ж в 2016 році таким чином взаємна торгівля становила 2,051 млрд. доларів – у 2015 році цей показник був 2,1 млрд. доларів.

За обсягами інвестицій в українську економіку Британія посідає четверте місце

Компанії із Великої Британії були одними із піонерів щодо інвестування в виробничі потужності України, що дозволило їм закріпитися у низці галузей. Існує кілька сфер, де британська присутність є особливо відчутною і важливою. Це в свою чергу демонструє прогрес, який був досягнутий в торговельно-економічній сфері за чверть століття.

Харчова промисловість

У 1993 році на ринок України вийшла компанія British American Tobacco через придбання Прилуцької тютюнової фабрики. У 2016 році ними було сплачено 12,64 млрд. гривень податків, а на підприємстві працювало 500 осіб. Продукція цієї компанії експортується до низки країн СНД і Сінгапуру⁶⁶. Компанія Imperial Tobacco в Україні працює із 1994 року після купівлі Київської тютюнової фабрики⁶⁷. У 2016 році нею було сплачено податків на суму в 6,27 млрд. гривень, а на підприємстві працювало 800 осіб. Продукція Imperial Tobacco вироблена в Україні експортується до країн СНД, а також США, ОАЕ, Лівану, Камбоджі, Монголії⁶⁸.

⁶⁶ «British American Tobacco Україна» – http://www.bat.ua/group/sites/BAT_84VDXZ.nsf/vwPagesWebLive/DO84VK4B?opendocument

⁶⁷ Виробничий підрозділ Imperial Tobacco в Україні – <http://imperial-tobacco.com.ua/about/production/>

⁶⁸ ITG в Україні – <http://imperial-tobacco.com.ua/about/ukraine/>

У 1994 році британська компанія Ahmad Tea Ltd почала працювати на українському ринку через місцевого партнера. У 1999 році було створено фабрику із фасування чаю у Харкові⁶⁹. Інша британсько-нідерландська компанія Unilever, яка займається виробництвом продуктів харчування і побутової хімії, присутня на українському ринку із 1993 року. Торік вона відкрила підприємство із виробництва чаю в Гостомелі на Київщині⁷⁰.

У 1994 році на базі Львівської кавової фабрики було створено спільне підприємство із залученням британської компанії E.D.&F.⁷¹. Це спільне підприємство і на сьогоднішній день залишається одним з провідних виробників кави, особливо їх продукція користується популярністю у західній частині України. Окрім того, у 2006 році ця ж британська компанія E.D.&F. створила в Україні компанію Ukrainian sugar company⁷². У 2007 році вона викупила 75% Закарпатського цукрового заводу, а в 2009 році стала єдиним власником підприємства. Протягом цього періоду було інвестовано 30 млн. доларів, а із 2012 року налагоджене виробництво цукрового буряку⁷³.

Нафтогазова сфера

Іншим важливим сектором, де британська присутність в Україні особливо відчутна, є сфера видобування нафти і газу.

У 1994 році було створено спільне британсько-українське підприємство «Полтавська нафтогазова компанія». Британську сторону представляла компанія JKC oil & gas (27% цієї компанії належать

групі «Приват»⁷⁴. Усього ж «Полтавська нафтогазова компанія» працює на 6 родовищах, у першій половині 2016 року компанія видобула 91,3 млн м³ газу. При цьому виробництво стабільно скорочується, зважаючи на недостатні інвестиції і зменшення запасів газу⁷⁵. У 2016 і 2017 роках національна поліція України проводила обшуки в офісах компанії в Полтаві і Києві у провадженні щодо неповної сплати податків, що змусило компанію звернутися до посольств США і Великої Британії для захисту⁷⁶. Зі свого боку компанія у 2015 році подала позов на 180 млн. доларів на Україну щодо збільшення рентної плати з 28% до 55%, що на думку JKC oil & gas було порушенням інвестиційного договору. Результатом цього стало рішення Стокгольмського арбітражу в лютому 2017 року щодо компенсації компанії у розмірі 12 млн. доларів⁷⁷.

Компанія Royal Dutch Shell працює в Україні із 1992 року. Спочатку діяльність цієї компанії зосереджувалася винятково на продажу паливно-мастильних матеріалів, в тому числі через власну мережу АЗС. Однак у 2005 році було підписано контракт між Shell і «Нафтогаз Україна» щодо геологорозвідки і створення нових свердловин. У 2011 році було поновлено контракт із «Укргазвидобування». В рамках цієї угоди у 2012-2014 роках було проведено буріння двох розвідувальних свердловин. Однак у березні 2015 року Shell і «Укргазвидобування» припинили договір про спільну діяльність⁷⁸. Паралельно із цим між урядом України і Royal Dutch Shell ішли переговори щодо угоди щодо участі цієї компанії у розвідці і видобуванні сланцевого газу на Юзівській площі. Наслідком цього стала угода щодо розподілу продукції, яка була підписана у січні 2013 року. Вона передбачала початкові інвестиції Royal Dutch Shell на

⁶⁹ Ahmad Tea London in Ukraine – <http://www.ahmadtea.ua/ua/trademark.html>

⁷⁰ Компанія Unilever відкрила під Києвом чайну фабрику – <http://glavcom.ua/news/kompaniya-unilever-vidkrila-pid-kijevom-chaynu-fabriku--359449.html>

⁷¹ "Галка" Історія компанії – <http://www.galca.ua/our-history.html>

⁷² Company Overview of Ukrainian Sugar Company LLC – <https://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=76034386>

⁷³ Factory history "Zaselsky sugar factory" – <http://edfmanua.com/eng/company/history/>

⁷⁴ JKC oil & gas «Ukraine» – <http://www.jkc.co.uk/where-we-operate/ukraine.aspx>

⁷⁵ Рейтинг крупнейших газодобывающих компаний Украины – <http://www.dancor.sumy.ua/news/business/183686>

⁷⁶ JKC повідомляє про чергові обшуки в її офісах – <https://www.epravda.com.ua/news/2017/01/25/618687/>

⁷⁷ Нафтогазова компанія JKC Oil & Gas відсудила в українського уряду \$12 мільйонів – <https://economics.unian.ua/energetics/1764687-naftogazova-kompaniya-jkc-oil-gas-vidsudila-v-ukrajinskogo-uryadu-12-milyoniv.html>

⁷⁸ Shell і "Укргазвидобування" хочуть розірвати договір про СД на Харківщині – <http://www.epravda.com.ua/news/2015/03/12/533457/>

рівні в 500 млн доларів у розвідку родовищ сланцевого газу. Загалом же ця компанія із британським капіталом планувала вкласти до 10 млрд. доларів у видобування неконвенційного газу⁷⁹. Однак у серпні 2014 року компанія заявила про форс-мажор через конфлікт на сході України і вийшла по суті із проекту⁸⁰. Хоча реальною причиною такого кроку вважають початок падіння цін на нафту і нерентабельність продовження розвідки на Юзійській площі в таких умовах. Тим самим компанія Shell зосередилась знову винятково на продажу паливно-мастильних матеріалів, скорочуючи із 2014 року свою мережу АЗС по Україні⁸¹. При цьому компанія публічно скаржилася на спроби неправомірного втручання держави в бізнес⁸².

Іншою британською компанією, яка працює у нафтогазовій сфері України є Regal Petroleum plc, яка функціонує тут із 1996 року. Дана компанія працює на двох родовищах, на яких видобувають газоконденсат. Поява компанії Regal Petroleum plc дозволила ефективно налагодити виробництво родовищ, які були відкриті ще у 1960-х роках⁸³. Ця компанія на сьогодні входить у десятку найбільших виробників газу і володіє 16 свердловинами⁸⁴. Контрольним пакетом акцій цієї компанії володіє Вадим Новінський. Ще однією британською компанією, яка працює у нафтогазовій сфері України, є Cadogan Petroleum. Вона на кінець 2015 року працювала на 9 родовищах на сході і заході країни⁸⁵. Протягом 2004-2007 років

в Україні працювала британська нафтогазова компанія Cardinal Resources, яка мала ліцензії на роботу на 5 родовищах. Однак у 2007 році ця компанія продала свої права компанії Kuwait Energy через рішення уряду України ввести фіксовану ціну на продаж газу, яка була нижче ринкової⁸⁶.

16 серпня 2007 року НАК «Нафтогаз України» підписала меморандум про співробітництво із британською компанією CBM Oil щодо геологічної розвідки і розробки нафтогазоносних надр у Чорноморському шельфі⁸⁷. Британська компанія заявила про намір інвестувати 25-30 млн. доларів у створення розвідувальних свердловин, а у випадку виявлення значних запасів вуглеводнів і в створення спільних підприємств. Однак у червні 2008 року відповідно до рішення Кабінету Міністрів України було припинено спільну діяльність із CBM Oil. У 2011 році «Чорноморнафтогаз» уклав додаткову угоду із CBM Oil, деталі якої однак не розголошувалися⁸⁸. При цьому активна діяльність цієї британської компанії розглядалася як одна із можливостей наростити видобування газу до 21 млрд. м³ і таким чином зменшити залежність від Росії⁸⁹. Але ризики, які становить окупований Росією Крим, стримує CBM Oil від подальших робіт на Чорноморському шельфі⁹⁰.

Поява і активна присутність британських компаній в нафтогазовій сфері України дала можливість залучити сучасні технології для утримання існуючих родовищ, збільшення видобутку на них, а також освоєння нових

79 Shell добуватиме в Україні сланцевий газ. Далі буде? – http://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/01/130125_shale_gas_ukraine_shell_az.shtml

80 Shell вишел. Кто может занять его место в проекте сланцевого газа – <http://biz.liga.net/all/tek/stati/3141542-shell-vyshel-kto-mozhet-zanyat-ego-mesto-v-proekte-slantsevogo-gaza.htm>

81 В Україні виставлено на продаж заправку Shell – <https://ukr.media/business/289942/>

82 Закон в Україні має зворотню силу – Shell – <http://www.epravda.com.ua/news/2015/11/22/568569/>

83 Ukraine, Assets Overview – <http://www.regalpetroleum.co.uk/ukraine.aspx>

84 RegalPetroleumplc – <https://smart-energy.com.ua/ru/our-business/geological-exploration-and-commercial-development-of-hydrocarbon-deposits/regal-petroleum/>

85 CADOGAN PETROLEUM PLC ANNUAL FINANCIAL REPORT 2015 – <http://www.cadoganpetroleum.com/~media/Files/C/Cadogan-Petroleum/investor/reports/2016/ar-2015.pdf>

86 Cardinal Resources припиняє свою діяльність в Україні після продажу активів – https://daily.rbc.ua/ukr/show/cardinal_resources_prekrashchaet_svoyu_deyatelnost_v_ukraine_posle_prodazhi_aktivov_1193840549

87 НАК «Нафтогаз України» та CBM Oil підписали Меморандум про наміри щодо вивчення та розробки шельфу Чорного моря – http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=108313

88 АМКУ дозволив «Чорноморнафтогазу» внести зміни до угоди із CBM Oil plc – <https://www.rbc.ua/ukr/news/amku-razreshil-chernomorneftegazuvnesti-izmeneniya-v-soglashenie-01042011171800>

89 Нафтогаз може видобувати 21 млрд куб. м газу в 2015 році – <http://news.finance.ua/ua/news/-/304389/naftogaz-mozhe-vydobuvaty-21-mlrd-kub-m-gazu-v-2015-rotsi-azarov>

90 Коли закон по «Чорноморнафтогазу» ухвалять, ми зможемо добувати газ не тільки на Стрілковому родовищі – <https://investigator.org.ua/publication/197110/>

Поява і активна присутність британських компаній в нафтогазовій сфері України дала можливість залучити сучасні технології для утримання існуючих родовищ, збільшення видобутку на них, а також освоєння нових. Однак часто «британський» капітал у таких підприємствах є дуже номінальним – українські олігархи через Лондон отримують доступ до активів нафтогазового сектору. Із іншого боку, ця сфера і на сьогодні залишається однією із найбільш перспективних сфер для розвитку українсько-британських відносин в економічній сфері.

Інші сфери виробництва

Із 1995 року в Україні працює компанія Donbass Clays JSC (співзасновником є британська компанія Sibelco UK Ltd), яка займається видобутком глини і кварцового піску в Донецькій області^{91,92}. Компанія продовжує свою діяльність, не зважаючи на конфлікт із РФ на сході України, де розміщені її виробничі потужності. Із іншого боку, у 1999-2008 році компанія ISTIL (Internal Steel & Tube Industries Ltd.), яка була розміщена на Лондонській фондовій біржі, володіла Донецьким металургійним заводом. У процесі роботи було інвестовано близько 150 млн. доларів⁹³. Однак із 2009 року компанія ISTIL почала інвестувати у нерухомість, медіа і розваги, кіновиробництво⁹⁴.

Банківська сфера

Іще в січні 2008 року в Україні було створено представництво одного із найбільших британських банків – HSBC. Протягом 2008-2010 років банк чотири рази подавав заявку в НБУ на отримання згоди щодо купівлі банку в Україні. Однак, коли на четвертий раз згода була отримана, британський банк вирішив закрити пред-

ставництво⁹⁵. При цьому послугами цього банку продовжували користуватися низка українських банків і Київська міська державна адміністрація. У жовтні 2016 року з'явилася новина про поновлення інтересу HSBC щодо купівлі українського банку і повноцінної присутності в Україні⁹⁶. Окремо у березні 2008 року інший британський банк Morgan Stanley відкрив свій офіс в Україні. Метою його діяльності стало надання інвестиційно-банківських послуг⁹⁷.

Однак фактично британські банки були і залишаються більш обережними, ніж їх континентальні європейські конкуренти щодо безпосередньої роботи у банківській сфері України.

Сфера послуг і торгівлі

Низка британських компаній задіяна в наданні консалтингових послуг в Україні. Так, компанія High-point Rendel по проєкту Світового Банку надає відповідно до програми на 2014-2017 роки послуги Укравтодору щодо розвитку інституційного потенціалу, в тому числі оцінки якості роботи і підготовки тендерів⁹⁸. Окрім того, за проєктом ЄБРР із 2013 року High-point Rendel займається контролем щодо ремонту трьох частин дороги Київ-Одеса⁹⁹. Іншими британськими компаніями, які надають широкий спектр консалтингових послуг і мають свої представництва в Києві, є Thomas & Adamson International Ltd і Baker Tilly Ukraine. Із 1992 року працює в Україні і інша британська фірма Nai Pickard, яка займається консалтингом у сфері нерухомості. Так само із 1992 року працює компанія Mott MacDonald, яка займається аудиторською і консалтинговою діяльністю у низці сфер

⁹¹ Sibelco «Ukraine» – <http://www.sibelco.eu/sibelco-ukraine>

⁹² Company Overview of Donbas Clays JSC – <https://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=47692962>

⁹³ Owner ISTIL Group – <http://www.istilgroup.com/eng/owner>

⁹⁴ Владелец ISTIL Group Мохаммад Захур сворачивает медиаактивы в Украине и "заморозил" проект в гостиничном бизнесе – <http://interfax.com.ua/news/economic/323582.html>

⁹⁵ Лед тронулся: HSBC возвращается в Украину – <http://forbes.net.ua/business/1422528-led-tronulsya-hsbc-vozvrashchaetsya-v-ukrainu>

⁹⁶ Транснаціональний банк HSBC повертається в Україну – <https://www.epravda.com.ua/news/2016/10/19/608367/>

⁹⁷ Morgan Stanley nocelunja в Києві – <https://delo.ua/ukraine/morgan-stanley-poselitsja-v-ki-72834>

⁹⁸ High-point Rendel «Second Roads and Safety Improvement Project Component 3: Institutional Capacity Building» – <https://www.rendel-ltd.com/icbp-ukraine.php>

⁹⁹ High-point Rendel «M05 Kiev-Odessa Road Rehabilitation» – <https://www.rendel-ltd.com/m05-kiev-odessa-road-rehabilitation.php>

(транспорт, енергетика, навколишнє середовище, освіта і охорона здоров'я)¹⁰⁰. Британська компанія Crown Agents із 1997 року брала участь у 16 проєктах щодо покращення системи закупівель державних установ України¹⁰¹.

Окремо в українсько-британській взаємодії в економічній сфері слід відзначити той факт, що на Лондонській фондовій біржі (London Stock Exchange, LSE) представлена низка українських компаній, що тим самим дозволяє їм мати доступ до міжнародного ринку капіталу¹⁰². Так, на LSE торгуються акції наступних компаній, які хоча і зареєстровані за кордоном, належать українським бізнесменам:

- Ukrproduct Group Ltd – із 2005 року,
- MHP SA (Миронівський хлібопродукт) – із 2008 року,
- AvangardCo Investment Public Ltd – із 2010 року,
- Ferrero PLC – із 2007 року.

Така доволі масштабна присутність в Україні британських компаній чи компаній із британським капіталом, які займаються виробництвом, або надають послуги чи займаються дистрибуцією власних товарів, створює певну ілюзію щодо розвиненості українсько-британських економічних і торговельних відносин. Оскільки, для порівняння, британські накопичені ПІІ в сусідню польську економіку в абсолютному розрахунку на 2014 рік становили 5,873 млрд. євро – тобто більше ніж утричі більше!¹⁰³

Британські бізнесмени називали наступні перешкоди для ведення бізнесу в Україні: політична і економічна нестабільність, корупція, зарегульованість економіки і бюрократизація, неефективні подат-

кова і правова системи, проблеми із захистом прав інтелектуальної власності, нерозвиненість транспортної інфраструктури. Вочевидь, ці проблеми не стосуються виключно відносин із Великою Британією, а є по суті універсальними у взаємодії із усіма міжнародними партнерами. Окрім цього, додалися ризики у формі окупації Криму і війни на сході.

Наразі британська сторона визначає для себе низку перспективних сфер діяльності в Україні:

- сільське господарство, зважаючи на плани України збільшити виробництво зернових до 100 млн тон і подвоїти їх експорт;
- енергетика, що включає розробку нових і існуючих родовищ, ремонт і підтримання діяльності інфраструктури, проєкти із енергоефективності і відновлюваних джерел енергії;
- освіта, де важлива місце має вивчення англійської мови;
- інфраструктура на основі фінансування проєктів із боку ЄБРР щодо підтримання існуючих об'єктів і створення нових;
- роздрібна торгівля, е-торгівля;
- розвиток системи національної безпеки і оборони України через участь британських компаній у контрактах на надання послуг¹⁰⁴.

Під час робочого візиту президента України Петра Порошенка до Великої Британії 19 квітня 2017 року одним із елементів його програми стала зустріч із представниками ділових кіл цієї країни. По суті очільник України намагався переконати британських бізнесменів у загальному покращенні інвестиційного клімату в країні через проведення реформ. Петро Порошенко озвучив низку проєктів, які спільно реалізують чи мають наміри реалізувати українська і британська сторона – підприємство «Антонов» і Dowty Propellers працюють над АН-132D, Hutchison Ports планує вийти на ринок морських переве-

¹⁰⁰ Mott MacDonald Ukraine – <https://www.mottmac.com/ukraine>

¹⁰¹ Проєкти Crown Agents в Україні. Інфографіка – <http://www.crownagents.com/uk/Проєкти/Проєкти/detail/проєкти-crown-agents-в-україні.-інфографіка>

¹⁰² "УКРАЇНСЬКИЙ ПОРТФЕЛЬ" НА ЛОНДОНСЬКІЙ ФОНДОВІЙ БІРЖІ – https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/FEAO_Ukrainian_briefcase_A5_03.pdf

¹⁰³ British investment in Poland – <http://bpcc.org.pl/contact-magazine/issues/13/categories/55/articles/397>

¹⁰⁴ Doing business in Ukraine: Ukraine trade and export guide – <https://www.gov.uk/government/publications/exporting-to-ukraine/exporting-to-ukraine>

зень України. Однак, незважаючи на такі позитивні моменти, справді переломним стане період, коли британських інвесторів не треба буде переконувати навіть на найвищому рівні інвестувати в Україну.

Це завдання лише ускладнюється виходом Великої Британії із ЄС. Тим самим Київ і Лондон мають напрацювати якісно нову базу для двосторонніх відносин у економічній сфері на заміну Угоді про асоціацію між Україною і ЄС. У цьому контексті цікавим є те, що британський парламент у спеціальному звіті поставив перед урядом завдання внести ясність у це питання; у той же час як українська сторона проявляє певну пасивність, вважаючи, що спочатку потрібно зрозуміти, яким буде формат відносин Британії і ЄС.

3. ХТО Є ХТО: ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ ТА ВПЛИВУ

Британські громадяни виявляють чи не найменший інтерес до України з-поміж провідних країн Європи, таких як Польща, ФРН, Італія, Іспанія. Соціологічне дослідження, яке здійснив Інститут світової політики у 2015 році, показав безпрецедентну байдужість опитуваних до українського питання. Так, половина респондентів узагалі відмовлялася відповідати на запитання – такого не було в жодній іншій країні Європи, де проводилося опитування¹⁰⁵.

Британські громадяни виявляють чи не найменший інтерес до України з-поміж найбільших країн Європи

Головні асоціації із Україною в Британії стосуються «війни» (33%) і «Росії» (23%). Всі інші асоціації (зокрема, «бідність», «Київ», «Чорнобильська катастрофа», «футбольна команда», «криза» і «Європа») набрали від 6% до 3%. У 11% опитаних не було жодної асоціації. 46% опитаних не могли дати жодного аргумента на користь приєднання України до ЄС, 51% не надали жодного аргумента проти. У випадку щодо аргументів на приєднання України до ЄС британці називали географічний фактор (26%), членство ЄС як спосіб захистити Україну від подальшої агресії РФ (24%). Такі дані значно дисонують із проукраїнською позицією, яку займає офіційний Лондон, чи з підтримкою і активністю багатьох журналістів, аналітиків Великої Британії. Це може бути пов'язане не стільки з підтримкою чи не підтримкою України, скільки з більшим зосередженням на інших питаннях чи внутрішніх британських справах – особливо у світлі наміру країни вийти з ЄС. Перед Україною, таким чином, стоїть не стільки завдання розширити коло прибічників, скільки не допускати дезінформування британців щодо подій навколо держави. У цьому сенсі Україна має чималий кредит довіри, позаяк імідж Росії програє українському ще більше – і через нинішню агресивну політику Кремля, і через зухвалих російських товстосумів-корупціонерів, які викликають осуд через небаче-

Невеликий інтерес британського населення до України значно дисонує із проукраїнською позицією, яку займає офіційний Лондон, чи з підтримкою і активністю багатьох журналістів, аналітиків Великої Британії

¹⁰⁵ Що європейці думають про Україну? – <http://iwp.org.ua/ukr/public/1570.html>

не марнотратство, і через спецоперації російських спецслужб на території Британії (отруєння Литвиненка), і через порушення політичних свобод, і через утиски меншин у Росії.

3.1. БРИТАНСЬКІ МАС-МЕДІА І ЛІДЕРИ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Британські засоби масової інформації – ключова група впливу, якій Україна повинна надавати великого значення. Серед британських публіцистів, журналістів є чимало симпатиків України: аналітик Джеймс Шерр, журналіст Тім Джуда, аналітик Ендрю Вілсон, журналіст Едвард Лукас та чимало інших. При цьому Джуда і Вілсон в останні постреволуційні роки видали книги, присвячені Україні.

Важливість британських мас-медіа полягає в тому, що вони носять не локальний, а світовий характер

Бі-Бі-Сі посідає ключове місце в переліку мас-медіа, які висвітлюють конфлікт України і Росії; досить часто про нього пишуть у якісній пресі – чи це стосується The Daily Telegraph, The Guardian, The Financial Times чи The Economist. Важливість британських мас-медіа полягає в тому, що вони носять не локальний, а світовий характер (як, наприклад, і американська преса).

Час від час дошкульні матеріали, присвячені Україні, з'являються у найпопулярнішому таблоїді The Sun, проте важливо, що реакція читачів і українського посольства в Великій Британії змусила «жовту» газету виправляти помилки – більше того, весною 2017 року в виданні з'явився розлогий матеріал про привабливість України для туристів під заголовком Ukraine's Time to Shine («Час України засяяти») ¹⁰⁶. Цей приклад показує, що інформаційну заангажованість чи безграмотність можна ефективно виправляти публічним тиском на видання.

¹⁰⁶ UKRAINE'S TIME TO SHINE Which country is hosting Eurovision 2017, where is Kiev and what do I need to know about taking a holiday in Ukraine's capital? – <https://www.thesun.co.uk/travel/3492832/hosting-eurovision-2017-kiev-ukrainian-capital/>

Інший таблоїд – Daily Express з майже півмільйонним щоденним тиражем, який асоціюють з британськими націоналістами від UKIP, часто публікує низькопробні, поверхові матеріали про Україну. Газета, зокрема, підтримувала референдум у Нідерландах проти Угоди про асоціацію з Україною, виступала проти безвізового режиму між Україною та ЄС. Наприклад, у березні 2017 року ця газета опублікувала статтю під назвою «ЄС надасть Україні безвізовий режим через кілька місяців, попри референдум, який відхилив цю ідею» (EU to give Ukraine visa free travel within MONTHS despite referendum REJECTING it). Йшлося про нідерландський референдум щодо Угоди про асоціацію, який, звичайно, не мав нічого спільного з безвізовим діалогом між Україною і ЄС ¹⁰⁷. Такі видання свідомо чи ні найбільше підігрують російській гібридній війні в Європі; часто такі публікації передрукуються російськими джерелами і поширюються серед російськомовних читачів. Таким чином піднімається репутабельність матеріалу: мовляв, про це ж повідомила британська газета. Звичайно, мало хто з пересічних російських, білоруських чи киргизьких читачів розбирається в тому, яку якість має таке видання. Полюбляє цитувати цю газету сумнозвісний канал Russia Today – головний пропагандистський рупор Кремля ¹⁰⁸.

3.2. МІЖПАРЛАМЕНТСЬКИЙ ДІАЛОГ І ВЗАЄМОДІЯ ІЗ ПАРЛАМЕНТОМ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Міжпарламентське співробітництво між Україною і Великою Британією перетворилося на окремий самодостатній вимір двосторонньої взаємодії. Із одного боку, існує Депутатська група Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків зі Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії – а це 85 пред-

¹⁰⁷ EU to give Ukraine visa free travel within MONTHS despite referendum REJECTING it – <http://www.express.co.uk/news/world/774486/Ukraine-visa-free-travel-European-Union-Dutch-referendum>

¹⁰⁸ Daily Express: Россия покажет всё, чем сильна Оригинал новости ИноТВ: <https://russian.rt.com/inotv/2017-05-05/Daily-Express-Rossiya-pokazhet-vsyo>

ставників, одна з найбільших груп¹⁰⁹. У свою чергу у Парламенті Великої Британії існує Багатопартійна група у зв'язках із Україною. На травень 2017 року до групи відносин входило 7 депутатів британського парламенту (3 консерватори, 3 лейбористи і 1 ліберальний демократ)¹¹⁰. Багатопартійну групу протягом 2015-2017 років очолював депутат від Консервативної партії Джеральд Ховарт. Сам керівник багатопартійної групи неодноразово відстоював проукраїнські позиції у парламенті, вимагаючи від уряду більш рішучих кроків щодо протидії російській агресії¹¹¹. Джеральд Ховарт також виступав на британському телебаченні, захищаючи позиції України і протидіючи російській пропаганді¹¹². Однак він відмовився брати участь у виборчій кампанії 2017 року, а тому стоїть питання хто із британських депутатів очолить Багатопартійну групу у зв'язках із Україною.

Агресія Росії проти України викликала інтерес британських парламентарів до української тематики. Так, протягом 2014-2016 років було проведено низку круглих столів, експертних дискусій і заходів у стінах Парламенту Великої Британії, які стосувалися як російсько-українського конфлікту, так і розвитку ситуації всередині самої України¹¹³.

Паралельно із цим інтенсифікувалися контакти між парламентарями двох країн. Один із найпоказовіших візитів британців до України відбувся 16-18 жовтня 2016 року. Група британських парламентарів разом зі своїми українськими колегами відвідала звільнені міста Слов'янськ, Бахмут і Краматорськ. Результати цієї поїздки

були використані при написанні доповіді про відносини Великої Британії із Росією, де українському питанню було відведено окреме місце. У доповіді наголошувалося, що скасування санкцій щодо Росії за агресію проти України не може бути пов'язана із гіпотетичним співробітництвом в інших питаннях¹¹⁴. Верховна Рада організовує аналогічні візити і для парламентарів із інших країн; часто в регіоні останнім часом бувають міністри закордонних справ країн Європи. З огляду на те, що західні мас-медіа Україні приділяють мало уваги, про продовження російської агресії взагалі майже ніхто не пише, такі поїздки дозволять поглибити розуміння західними партнерами нагальності і серйозності викликів, перед якими стоїть Україна.

Цікавим є і той момент, що співробітництво із парламентом Великої Британії відбувається не лише через активну роботу українських народних депутатів. Гарним доказом цьому є постійна робота посольства із британськими парламентарями, а також переговори під час візитів представників українського уряду. Так, 23 червня 2014 року Багатопартійній групі у зв'язках із Україною тодішнім послом Володимиром Хандогієм було представлено мирний план президента України щодо врегулювання конфлікту¹¹⁵. У 2015 році тимчасово повірений у справах України проводив зустрічі із британською групою міжпарламентського союзу і Консервативною радою із питань зов-

Поїздки на звільнені території Донбасу дозволять поглибити розуміння західними партнерами нагальності і серйозності викликів, перед якими стоїть Україна

¹⁰⁹ Депутатська група Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/organizations.dep_group_members?grp=4

¹¹⁰ Register Of All-Party Parliamentary Groups: Ukraine – <https://www.publications.parliament.uk/pa/cm/cmallparty/170502/ukraine.htm>

¹¹¹ Parliamentary debates «Eastern Ukraine» – <http://myparliament.info/Debates/commons/2017-03-28/19852#contribution-1106983>

¹¹² The Chairman of Britain's all Party Parliamentary Group on Ukraine on why Crimea was Annexed – <https://www.youtube.com/watch?v=QR0cD9H9rF8>

¹¹³ У британському парламенті відбувся політологічний захід з української проблематики – <http://uk.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/20147-expert-discussion-on-ukraine-was-in-the-british-parliament>

¹¹⁴ UK Parliament publication «The United Kingdom's relations with Russia» – <https://www.publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmfaaff/120/12002.htm>

У британському парламенті обговорили очікування від виборів в Україні – <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/29234-the-expectations-after-ukrainian-elections-discussed-in-the-uk-parliament>

В Палаті Громад Парламенту Великої Британії відбувся захід на підтримку Олега Сенцова – <http://uk.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/51521-v-palati-gromad-parlamentu-velikoji-britaniji-vidbuvnya-zahid-na-pidtrimku-olega-sencova>

¹¹⁵ Володимир Хандогій представив у британському парламенті мирний план з врегулювання ситуації на сході України – <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/24537-volodymyr-khandogiy-presented-in-the-british-parliament-a-plan-of-peaceful-settlement-in-the-east-of-ukraine>

нішньої політики та співдружності, інформуючи їх про стан справ всередині і навколо України. 13 січня 2016 року відбулася зустріч нинішнього посла України у Великій Британії Наталії Галібаренко із Джеральдом Ховартом. 11 лютого 2016 року із ним мав зустріч керівник МЗС України Павло Клімкін. Окрім того, вдалося налагодити діалог із очільником Комітету у закордонних справах Палати громад Кріспіном Блантом (про що свідчать постійні контакти між цим британським парламентарем і послом України).

Велику увагу співпраці з британськими колегами приділяють у групі дружби від Верховної Ради. Світлана Заліщук, співголова депутатської групи з міжпарламентських зв'язків мала унікальну можливість обмінятися думками з прем'єр-міністром Великої Британії Терезою Мей (унікальну, позаяк прем'єрка станом на сьогодні перебувала в контакт з доволі незначним колом українських політиків). Перед переговорами керівниця уряду з американським президентом така бесіда мала виняткове значення. Сама зустріч стала можливою завдяки сприянню і за участі Джеральда Ховарта, а також Посольства Великої Британії в Україні¹¹⁶.

3.3. УКРАЇНЬСЬКА ГРОМАДА В ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Чисельність української громади становить близько 30 тисяч осіб. До цієї цифри відносять як британських громадян українського походження, так і українських мігрантів у Великій Британії. При цьому за підрахунками британського Office for National Statistics на грудень 2015 року в країні перебувало до 15 тисяч українських громадян (трудова міграція, міграція для отримання освіти).

Українці в Британії активно підтримували учасників Революції Гідності, надавали допомогу військовослужбовцям України

Українці в Британії активно підтримували учасників Революції Гідності, надавали допомогу військовослужбовцям України. Одна з найвідоміших

¹¹⁶ Прем'єр-міністр Великої Британії Тереза Мей під час зустрічі зі співголовою групи з міжпарламентських зв'язків з Великою Британією Світлою Заліщук пообіцяла підтримувати Україну і надалі – <http://rada.gov.ua/news/Novyny/139824.html>

інституцій української громади у Британії – Союз українців Великої Британії (Association of Ukrainians in Great Britain) сформувався у січні 1946 року¹¹⁷. Ця організація об'єднала українців, які протягом Другої світової війни воювали на боці армій держав Осі чи в інших арміях союзних держав, а також тих, хто був вивезений на примусові роботи до Німеччини. Окрім центрального офісу у Лондоні, ця організація має 24 місцеві осередки у Англії і Шотландії¹¹⁸. За час існування організації близько 29 тисяч осіб були її членами. Наразі СУБ налічує до 2 тисяч осіб активних членів, більшість яких народжена у Великій Британії¹¹⁹. Із початком агресії Росії проти України Союз українців Великої Британії щонайменше двічі звертався до уряду країни із метою надання максимально можливої допомоги Україні для протидії Кремлю. 28 серпня 2014 року СУБ звернувся до тодішнього прем'єр-міністра Великої Британії Девіда Кемерона щодо необхідності виконувати зобов'язання у рамках Будапештського меморандуму.

Інформування і максимальне поширення знань про Україну у Великій Британії ставить перед собою Український Інститут у Лондоні, створений у 1979 році. Головним засобом реалізації цієї цілі є проведення публічних заходів із залученням провідних лідерів думок обох країн.

3.4. БРИТАНСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО

Британсько-українське товариство (British-Ukrainian Society) було створено у 2007 році¹²⁰. Ця організація ставить собі за мету посилення контактів між представниками України і Великої Британії, а також популяризації України через проведення різноманіт-

¹¹⁷ *A brief history of Association of Ukrainians in Great Britain (AUGB)* – <http://www.augb.co.uk/a-brief-history.php>

¹¹⁸ *Branches of Association of Ukrainians in Great Britain (AUGB)* – <http://www.augb.co.uk/branches.php>

¹¹⁹ *Association of Ukrainians in Great Britain (AUGB)* – <http://www.ukrainiansintheuk.info/eng/03/augb-e.htm>

¹²⁰ *Британсько-українське товариство* – <http://www.britishukrainiansociety.org/about-us/>

них заходів. Ця організація видає англomовне видання Ukrainian Dialogue. Перевагою цієї організації є те, що до її керівництва входять представники британського політичного істеблішменту. Так, саме товариство очолює Річард Спрінг барон Рісбі, який у 1992-2010 роках був членом Палати громад від Консервативної партії, а із 2010 року є членом Палати лордів¹²¹. До Консультативної ради Британсько-українського товариства входять граф Оксфорд і баронеса Сміт Гілморхільська¹²².

Однак по суті сама ця організація була створена за сприяння українського олігарха Дмитра Фірташа, який у 2005 році купив частку в британській компанії¹²³. Група Дмитра Фірташа фінансувала проведення днів України у Великій Британії у жовтні 2013 року із залученням Британсько-українського товариства і Багато-партійної групи у зв'язках із Україною¹²⁴. Як стало відомо наприкінці грудня 2014 року Британсько-українське товариство фінансувало і Багатопартійну групу у зв'язках із Україною британського парламенту – перш за все через сприяння поїздкам британських парламентарів на щорічний форум Ялтинська європейська стратегія¹²⁵. Варто враховувати, що олігархічний шлейф не завжди може сприяти ефективній взаємодії між держави. До слова, це характерно не лише британському виміру співпраці, але також, наприклад, австрійському чи німецькому.

121 Lord Risby – <https://www.parliament.uk/biographies/lords/lord-risby/139>

122 Консультативна рада Британсько-українського товариства – <http://ua.britishukrainiansociety.org/leadership/>

123 У Фірташа є поплічники у британській палаті лордів, – ЗМІ – <http://www.theinsider.ua/politics/547eaf2634496>

124 THE BRITISH PARLIAMENT HOSTED THE CEREMONIAL OPENING OF DAYS OF UKRAINE IN THE UK – <https://groupdf.com/en/press-center/news/the-british-parliament-hosted-the-ceremonial-opening-of-days-of-ukraine-in-the-uk/>

125 Ukrainian Billionaire, Wanted by U.S., Builds Ties in Britain – <https://www.wsj.com/articles/ukrainian-billionaire-wanted-by-u-s-builds-ties-in-britain-1417517476>

3.5. АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Важливий вплив на прийняття рішень у Великій Британії мають аналітичні центри. Тому Україні принципово важливо зберігати нинішній рівень підтримки із боку провідних аналітичних центрів, а також розширяти коло залучених.

На сьогодні офіційному Києву вже вдалося налагодити ефективні контакти із провідним центром із дослідження міжнародних відносин і зовнішньої політики в Великій Британії – Королівським інститутом міжнародних відносин (Chatham House). По суті цей центр перетворився на один із головних майданчиків для комунікування із британською інтелектуальною елітою під час візитів вищих посадових осіб і впливових представників України. Так, протягом 2015-2017 років у Королівському інституті міжнародних відносин виступали колишній прем'єр-міністр Арсеній Яценюк (липень 2015), лідер кримськотатарського народу Рефат Чубаров (березень 2016) і президент України Петро Порошенко (квітень 2017)¹²⁶. У липні 2015 року у Chatham House було запущено окремий проект «Ukraine Forum» (очолює українська дослідниця Оріся Луцевич), у рамках якого обговорюються найактуальніші питання внутрішньо-одержавних трансформацій в Україні¹²⁷. По суті цей проект став майданчиком для того, щоб мобілізувати британську політичну і інтелектуальну еліту для подальшої підтримки України через поширення інформації щодо успіхів реформ. На сьогоднішній день у рамках цього проекту було проведено 24 заходи¹²⁸.

126 Арсеній Яценюк в Chatham House: "Відбитки пальців Путіна на Мінській угоді. Він зобов'язаний виконати її" – <http://yatsenyuk.org.ua/ua/news/open/2203>

Рефат Чубаров: Територія Криму сьогодні – це територія страху, відчаю і репресій проти Кримських татар – <http://imfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/46015-refat-chubarov-today-crimea-is-a-territory-of-fear-desperation-and-repressions-against-crimean-tatars>

The Battle for Ukraine: Leadership and Solidarity – <https://www.chathamhouse.org/event/battle-ukraine-leadership-and-solidarity>

127 Tracking Ukraine's Political Transition: The Ukraine Forum – <https://www.chathamhouse.org/event/tracking-ukraines-political-transition-ukraine-forum>

128 Ukraine Forum – <https://www.chathamhouse.org/about/structure/russia-eurasia-programme/ukraine-forum-project?page=0%2C0%2C0%2C2#fragment-3>

Іншим важливим аналітичним центром є Європейська рада із міжнародних відносин (ECFR), штаб квартира якого розташована в Лондоні. Однак при цьому в своїй аналітичній діяльності цей центр має на меті впливати на прийняття рішень в ЄС, а не лише у Великій Британії. Протягом останніх трьох років Україна постійно перебуває у фокусі цього аналітичного центру. Об'єктом дослідження ECFR у контексті України є не лише ситуація всередині країни чи навколо, але і те, наскільки успішно ЄС допомагає у процесі реформування¹²⁹. Саме такі дослідження є особливо необхідними для просування національних інтересів України як у Великій Британії, так і в ЄС загалом.

Іще одним аналітичним центром, який активно сприяє Україні в Великій Британії є The Henry Jackson Society, що був створений у 2005 році¹³⁰. Він виступав співорганізатором як візитів українських депутатів до Великої Британії, так і численних заходів за участю британської політичної еліти, де обговорювалася проблематика, пов'язана із Україною¹³¹¹³². Тим самим цей аналітичний центр також перетворився на один із ефективних майданчиків просування політики України в Великій Британії¹³³.

Має значний міжнародний вплив і авторитет також Міжнародний інститут стратегічних досліджень (IISS). Цей мозковий центр займається українською проблематикою (особливо у контексті дослідження військових питань). Деякі співробітники інституту ви-

ступають із ідеями перетворення України на нейтральну державу, що таким чином, на їхню думку, може сприяти врегулюванню конфлікту з Росією¹³⁴.

3.6. БІЗНЕСОВІ КОЛА

Іще одним важливим інструментом просування українських інтересів у Великій Британії є взаємодія із бізнес-колами через існуючі організації і майданчики. Із цією метою у 2005 році в Лондоні було створено Українсько-британський Сіті Клуб (Ukrainian-British City Club). Ця організація ставить собі за мету сприяння торгівлі і інвестиціям між двома країнами через проведення заходів і налагодження контактів між бізнес-колами двох країн¹³⁵. Подібні функції в Україні виконує Британський бізнес-клуб в Україні (BBCU), який був створений у 2006 році¹³⁶. Найстарішою організацією, яка займається питаннями просування британського бізнесу в Україні, є Британсько-українська торговельна палата (BUCC), створена у 1997 році. Так, саме завдяки Британсько-українській торговельній палаті було проведено зустріч і переговори із британськими діловими колами під час візиту Петра Порошенка до Великої Британії¹³⁷.

¹²⁹ Publication «Keeping up appearances: How Europe is supporting Ukraine's transformation» – http://www.ecfr.eu/publications/summary/keeping_up_appearances_how_europe_is_supporting_ukraines_transformation, Publication «What does Ukraine think?» – http://www.ecfr.eu/publications/summary/what_does_ukraine_think3026

¹³⁰ The Henry Jackson Society – <http://henryjacksonsociety.org/about-the-society/>

¹³¹ Event Summary: 'Ukraine Crisis: Competing for Narrative and Countering Propaganda' – <http://henryjacksonsociety.org/2014/06/18/event-summary-ukraine-crisis-competing-for-narrative-and-countering-propaganda/>

¹³² Event Summary: 'Prospects for Ukraine Post-Election' – <http://henryjacksonsociety.org/2014/10/28/event-summary-prospects-for-ukraine-post-election/>

¹³³ Henry Jackson Society «Category Archives: Ukraine» – <http://henryjacksonsociety.org/category/regions/europe/ukraine/>

¹³⁴ Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia – <http://www.iiss.org/en/regions/ukraine/london-adelphi-book-launch-everyone-loses-18c4>

¹³⁵ "Ukrainian-British City Club" – http://www.ubcc.co.uk/UBCC_About_Us.aspx

¹³⁶ British Business Club in Ukraine – <http://www.bbcu.com.ua>

¹³⁷ Meeting of President Petro Poroshenko with representatives of UK business – https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1446144895449633&id=100001624107443

4. НАЯВНІ І ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ, КОНФЛІКТИ

4.1. МОЖЛИВА НЕСПРОМОЖНІСТЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ВЕСТИ АКТИВНУ ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ НА ФОНІ ПРОЦЕСУ ВИХОДУ ІЗ ЄС, А ТАКОЖ СУПУТНІ РИЗИКИ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЦИМ ПРОЦЕСОМ

У березні 2017 року офіційний Лондон розпочав процес виходу Великої Британії із ЄС на основі рішення референдуму в червні 2016 року. Протягом двох наступних років Велика Британія і ЄС мають врегулювати усі питання, які пов'язані з цим процесом. Сторони працюватимуть над окремим договором, який регулюватиме всі аспекти відносин у майбутньому. Уже на сьогодні між Лондоном і Брюсселем виникає низка суперечностей: питання умов доступу Великої Британії до єдиного ринку, статус громадян ЄС у Великій Британії після виходу. Але саме проблематика підписання нової угоди буде основним питанням для зовнішньої політики Великої Британії протягом двох наступних років, зважаючи на те, що ЄС залишається головним торговельним і інвестиційним партнером Лондона. На фоні переговорів щодо виходу із Великої Британії із ЄС і невизначеності щодо підписання угоди іншим ризиком є майбутня територіальна цілість країни. Оскільки такі регіони як Шотландія, Північна Ірландія і меншою мірою Уельс виступають проти виходу Великої Британії із ЄС. Така ситуація також ставитиме під сумнів здатність Великої Британії вести активну глобальну політику, в тому числі на Європейському континенті.

Ймовірність: *середня.* Протягом 2017-2019 років робота над новою угодою щодо відносин між Великою Британією і ЄС буде основним пріоритетом для офіційного Лондона, на що будуть спрямовувати головні ресурси. Окрім того, важко на сьогодні точно передбачити, наскільки активну зовнішню політику Велика Британія буде спроможна проводити після виходу із ЄС, який може зменшити силовий потенціал цієї країни. Однак на сьогодні Велика Британія продовжує попередній рівень підтримки України, як у питанні протидії РФ, так і в внутрішньодержавному реформуванні

Як уникнути? У цій ситуації Україна більшою мірою буде змушена рахуватися із ситуацією, яка виникне внаслідок переговорів між Великою Британією і ЄС. У таких умовах пріоритетом має стати як мінімум збереження нинішнього рівня підтримки з ключових питань. У той самий час Україна у процесі формування нової зовнішньополітичної стратегії Великої Британії має зрозуміти, яким чином офіційний Київ зможе вписатися у регіональну політику офіційного Лондона, будучи надійним партнером.

4.2. НЕМОЖЛИВІСТЬ ОФІЦІЙНОГО КИЄВА ПРОДЕМОНСТРУВАТИ НЕОБХІДНИЙ ПРОГРЕС В РЕФОРМАХ, ЩО ПРИЗВЕДЕ ДО ВИНИКНЕННЯ БРИТАНСЬКОЇ ВЕРСІЇ «ВТОМИ ВІД УКРАЇНИ», ЗВАЖАЮЧИ НА ЗНАЧНІ МАСШТАБИ ПРЯМОГО І ОПОСЕРЕДКОВАНОГО ЗАЛУЧЕННЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ДО ЦЬОГО ПРОЦЕСУ

Британська сторона ставиться до питання оцінки прогресу із внутрішньодержавними реформами доволі обережно. Із одного боку, проведення у липні 2017 року у Лондоні із ініціативи державного секретаря у закордонних справах і справах співдружності Боріса Джонсона міжнародної конференції із реформ є ознакою підтримки України. Проте британська сторона продовжує акцентувати увагу на тому, що прогрес залишається недостатнім. А тому сама конференція має сприйматися офіційним Києвом більше як стимул до подальших перетворень, а не лише як однозначне визнання успіхів. Тим самим ця ініціатива не повинна створювати в Україні надмірних ілюзій.

Ймовірність: *середня.* Уже в 2016 році британська сторона ставила питання Україні щодо переходу від створення антикорупційних органів до їх практичної роботи. Загалом же у найближчому майбутньому в Великій Британії очікування щодо прогресу реформ будуть лише рости.

Як уникнути? Офіційний Київ має сприймати матеріальну і технічну допомогу Великої Британії у процесі реформ як своєрідну інвестицію в Україну. Це в свою чергу створює очікування щодо відповідних результатів. Необхідно більше зосередитися на роботі над критичними сферами (антикорупційна, судова) і менше на рекламі досягнутих результатів. При цьому мірилом успішності буде те, чи британський бізнес буде готовий збільшити прямі іноземні інвестиції в Україну. Оскільки значна кількість ризиків для роботи британського бізнесу пов'язана саме із згаданими сферами.

4.3. МОЖЛИВИЙ РАДИКАЛЬНИЙ ПЕРЕГЛЯД ПОЛІТИКИ США ЩОДО УКРАЇНИ ЗА НОВОЇ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ПОСТАВИТЬ ОФІЦІЙНИЙ ЛОНДОН ПЕРЕД НЕОБХІДНІСТЮ РОБИТИ ВИБІР – АБО ПРОДОВЖУВАТИ НИНІШНІЙ КУРС ЩОДО УКРАЇНИ, АБО МОДИФІКУВАТИ ПОЛІТИКУ В УГОДУ ВАШИНГТОНУ

По мірі виходу Великої Британії із ЄС посилення відносин із США розглядається офіційним Лондоном як засіб нівелювати негативні наслідки цього процесу. Це гарно продемонстрував візит Терези Мей до Вашингтона у січні 2017 року. В умовах невизначеності адміністрації Дональда Трампа щодо політики стосовного українсько-російської війни і підтримки внутрішніх реформ зберігається ризик її радикальної зміни не на користь України.

Ймовірність: *низька*. На сьогодні адміністрація Дональда Трампа не пішла на радикальну зміну політики щодо України, а також українсько-російського конфлікту. Однак повною мірою позиція щодо війни лише починає формуватися, водночас у Вашингтоні планують скоротити допомогу Україні на проведення реформ по лінії USAID.

Як уникнути? Україна має використовувати особливі відносини між Великою Британією і США як додатковий канал комунікації із Білим Домом, донесення власної позиції і переконування американської сторони. Гарним прикладом був візит Терези Мей до США, коли вона публічно на прес-конференції із Дональдом Трампом порушила питання необхідності виконання Росією Мінських угод для скасування режиму санкцій. Із іншого боку, офіційний Київ має апелювати до задекларованого бажання офіційного Лондона і далі відігравати активну роль на Європейському континенті, незважаючи на вихід із ЄС. Таку позицію Велика Британія, в тому числі, може показати через продовження політики всеосяжної підтримки України як щодо українсько-російської війни, так і внутрішньодержавних перетворень.

Офіційний Київ має апелювати до задекларованого бажання офіційного Лондона і далі відігравати активну роль на Європейському континенті, незважаючи на вихід із ЄС

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. **Більше залучати Велику Британію до протидії агресії Росії.** Велика Британія відіграла активну роль у стримуванні агресивних дій Росії Євросоюзом, Україна має продовжувати співпрацю із Лондоном для збереження цієї ролі як під час, так і після Брекзиту. Українська сторона має звернутися до британського уряду із ідеєю розробки плану щодо арешту активів російських олігархів і підприємств у випадку відновлення активних бойових дій на сході чи початку повномасштабної агресії для стримування Кремля від подібних кроків.
2. **Інтенсифікація міжпарламентського діалогу.** Британський парламент має значний вплив на прийняття рішень у країні. Офіційний Київ може і надалі використовувати парламентський вимір для більшого залучення британського уряду в українські справи.
3. **Розробити чітку шкалу успішності проведення реформ.** Успішна реалізація реформ заохочуватиме Британію до підтримки. Україна має розглядати проведення у Лондоні Міжнародного форуму із реформ у липні 2017 року не лише як однозначне визнання досягнутих успіхів у внутрішньодержавному реформуванні, але і як подальший стимул до реформ. Узгодження між Україною і Великою Британією (іншими партнерами, що підтримують реформи) чітких критеріїв очікування успішності реформ дозволить попередити не лише спекуляції щодо результативності перетворень, але і слугуватиме додатковим аргументом для офіційного Києва у діалозі із Заходом щодо збереження нинішніх масштабів допомоги.
4. **Ініціювати спрощення візового режиму із боку Великої Британії.** Візовий режим для громадян України носить відверто зневажливий характер, який не відповідає духу партнерства між державами: оформлення віз відбувається не в Україні; ціна на візи б'є рекорди. Якщо Лондон не готовий до запровадження безвізового режиму, то принаймні міг би звести до мінімуму нинішні незручності. Приклади КНР і низки країн Перської

затоки, які мають більш сприятливі умови у питаннях візового режиму Великої Британії, можуть бути орієнтиром у майбутніх переговорах Києва і Лондона.

5. **Взаємодіяти з лідерами думок.** Україна не має сприймати проукраїнську позицію низки впливових аналітичних центрів Великої Британії як даність. Київ міг би започаткувати щорічні конференції із залученням впливових британських аналітичних центрів. Таким чином Київ повинен перехопити ініціативу окремих олігархів щодо просування власних інтересів під брендом українських заходів у Великій Британії.
6. **Протидіяти гібридним загрозам із боку Росії.** Окрема увага України має бути зосереджена на протидії дезінформації у британських мас-медіа – передовсім у таблоїдах, які і мають найбільший вплив (не лише у Британії).
7. **Розвивати співпрацю з Лондоном для протидії відмиванню коштів,** які можуть здійснювати українські громадяни, зокрема, на території Британії.
8. **Розпочати переговори щодо взаємної торгівлі без Угоди про асоціацію.** Україна і Велика Британія мають ініціювати переговори, аби бути готовими до постбрекзитівської взаємодії у економічній сфері.
9. **Наполягати на всіх рівнях на необхідності візиту прем'єр-міністра Великої Британії до України.** Двадцятирічна перерва в візитах вищого рівня з британської сторони не відповідає заявленому стратегічному характеру відносин.

6. ПОДЯКА

Автори висловлюють свою подяку українським та британським дипломатам, експертам, науковцям, громадським діячам, які знайшли час поділитися своїми думками та спостереженнями щодо українсько-британських відносин. Зокрема, автори щиро вдячні *Світлані Заліщук, Володимиру Хандогію, Василю Химинцю, Василю Мирошниченку, Едварду Лукасу, Тіму Джуді, Пітеру Дікінсону, Олексію Курці.*

Окрема подяка Надзвичайному і Повноважному Послу Великої Британії в Україні *Джудіт Гоф* і Надзвичайному і Повноважному Послу України у Великій Британії *Наталії Галібаренко* за сприяння у підготовці цієї дискусійної записки.

